

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVENYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVI. ÉVFOLYAM

12. SZÁM

1940. DECEMBER

A KARÁCSONYFA ÉLETÉBŐL.

Nadler Herbert felvétele.

TARTALOM:

Nadler Herbert: Vadászkarácsony.
Gaál István dr.: A kárpáti-Apolló.
Tasnádi-Kubacska András: A Bryce-Kányon
csodálatos világa.
Borsodi László: Szemlélődések.
Vadásztrófeák Tára.
Horváth Zdenkó: Az arabs vérvonalak az angol
telivérben.

Beretzk Péter dr.: Szikes vizeink kivesző madara,
a gólyatölcs.
Madarokról.
Rövid közlemények.
Könyvekről.
Állatkerti hírek.
Reményi Józsefné: Mese a kis Jézus szamaráról.

VADÁSZKARÁCSONY.

Írta: Nadler Herbert.

Karácsony az ajándékozás ünnepi alkalma. Mi tagadás benne, nemcsak a gyermeknek boldogsága a kis gyertyalángok fényében csillogó, ragyogó sok csecsebecsével teleaggatott fenyő és alatta a Jézuska hozta játékszer, a felnőtt ember karácsonyi hangulatához is hozzátartozik az egymás megajándékozásának boldogító érzése. Örömmre vágyik, az ünneplés valami módját keresi ilyenkor minden ember, a fiatalja is, az öregje is.

A vadász legkedvesebb karácsonyfája a napfényben vagy holdvilágban csillogó hóval és zuzmarával megrakott téli erdőnek minden olyan fája, amely alatt vadat lát. Azért az a gondolatom támadt — 1933 december 24-én —, hogy a szent estére, vadászhoz illő módon, kimegyek az erdőbe; karácsonyi ajándéknak pedig egy öreg vadkan elejtését kívántam magamnak.

Délben budai lakásom előtt gépkocsiba szállok és útnak indulok. A szénatéri jégpálya mellett elhaladva, látom, hogy sűrög-forog, köriöz, száguld és örül az életnek a városi ifjúság; hangerősítő készülék lármásan szórja rá az ütemes zenét.

— »Kinek a pap, kinek a papné« — gondolom magamban meglegegetten —, nekem... a magány a szabad természetben és a vadászat.

Az utcán mindenféle alakú és különböző nagyságú csomagokat és kis fenyőfákat cipelő emberek sietnek meleg otthonuk felé.

A kocsivezető kitesz magáért, sebesen hajt; félóra múltán Tahin, a vadőr háza előtt áll meg. Nem késlekedem a faluban, mindjárt felmegyek az erdőbe.

A lassan hegynek vezető ösvényen egyórai gyaloglás után felérek a *Hosszúmezőtető*-nek mondott, fennsíkszerű, széles, hosszú dombtetőre és délután 1/2-kor felülök a számomra készült les-állványra. Ezen a tájon öt esztendővel ezelőtt, augusztusvégi holdvilágos éjjel félórával éjfél előtt meglőttem a szóróra jött disznót. Annak az ótórai lesnek élénk emléke maradt bennem, mert még soha, télen sem fáztam olyan cudarul, mint azon a szeles, szokatlanul hideg nyári éjszakán a nappali meleghez szabott könnyű ruhámban.

Ezúttal is a szóróra járó agyarast várom. A vadőr hetek óta szoktatja oda a naponta rendszeresen egyhelyre, a hó alá, a harasztba rejtett csöves kukoricával. Az öreg kan ezt a csemegét esténként megkeresi, takarója alól kitérja és elfogyasztja. Elejtésének ily módon előre megrendezett alkalmát már régen ki kellett volna használnom — hiszen a kukoricaszámra is már feleslegesen megduzzadt —, de ennek akadályá eddig sok egyéb, fontosabb dolgom volt.

A gyenge rudakból és karókból hevenyészett inogó magasülés a dombháton igen gyéren sarjadzott fiatalosban, magasabb külön cserjecsoportból mered a barnára száradt lomb fölé; tőle 30 lépésnyire van a szóró, körülötte csak itt-ott néhány csenevész tölgyhajtás, kőkénybokor és töpörödött vadkörtefácska. A nyáron magasra nőtt, majd ősszel avarrá aszott füvet lenyomta a hó. A vadászatnak ebben a módjában még

járatlan fiatal vadőr a célnak alkalmasabb, védet-
tebb helyet is választhatott volna; sűrűbb
növényzetben, bozóthban a disznó nyugodtabban,
bizalmasabban s ezért korábban is jön az etetőre.

Zimankós, zord téli idő van. A fehér tájat homályosító, csaknem elsötétítő köd miatt nem lehet 60 lépésen túl látni. A halálos némaságban és mozdulatlanságban az életnek semmi jele. Csak gyenge légáramlat legyen; aggaszt, hogy kavargó, bár főképen nem arra hűz, amerről a kannak jönnie kell. Nyugatról, a *Szilos*-nak nevezett árokoldalból, az egykori hírheft »szilosi remete« szokott rejtkehelye felől várom.

Az állvány tetejére szerelt kis deszkán, magasan a levegőben, úgy ülök, hogy szembefordulok a vadászati elbeszéléseimben gyakran említett *Vöröskő*-vel és hátat fordítok az *Ugró* terjedelmes völgyének. Egyikből sem látok semmit, mert köd takarja. Előttem egy darab sík terep, rajta túl sűrű fiatalos borítja a lejtőt a messze alattam keresztbe folyó *Nyulaspatak* szakadékos mély árkáig.

Néhány perccel 2 óra után, tehát váratlanul korán, megjelenik előttem egy disznó. A *Nyulaspatak* oldalából jött, tőlem jobbra 60 lépésnyire végigfut a tető szélén, egy másodpercre megáll, felém — vagy talán a kukorica felé — néz, rögtön elfordul, továbbrohan és a *Szilos* irányában eltűnik. Vastag télikabátomban, kényelmetlen ülőhelyemen, nem tudtam olyan gyorsan jobbra oldalt fordulni, hogy ráfoghassam a puskát. Különben is kételkedem, hogy a vadőr jelentette öreg remete volt. Csak közepes nagyságúnak néztem; sőt, alighanem még kisebb, mint amekkorának a fehér, havas környezetben s a párás levegőben látszott. Gyanúsán viselkedett; noha a szórónak tartott, úgy sietett tőle elkotródni, mintha valamitől félne, valami elől szökne.

Remélve, hogy a rövid jelenet karácsonyi vadászkalandomnak csak bevezető első jelenete volt, türelmesen várom folytatását.

A szél erősödik, a köd mégis sűrűbbé és sötétebbé válik. Kezdem érezni, hogy hideg van. Nagy csalódásom lenne, ha a várt kan nem mutatkozna, s a már látott disznó sem térne vissza.

Harangszó és távoli vonatdübörgés hallatszik fel hozzám, egyébként az élővilágnak semmi hangja, semmi jele sem hatol fel a téli dermedtségnek ebbe a fagyos magányába.

Múlik az idő és fogy a remény. Töprengök, tünődöm, hová lett az a feketecsuhás csavargó, miért futott el, amikor már közel járt a kukoricához és vajjon miért nem jön lakmározni. Nem hiszem, hogy engem észrevett, mert a szél tőlem nem feléfujt és olyan mozdulatlan voltam, akár egy tuskó. Nyugtalanosságának bizonyára más valami oka volt.

3 óra felé ritkul a köd. A hegyeket ugyan még elfátyolozza, de a dombháton végig, vagy 200 lépésnyire, a *Nagybükk*tető tövéig látok, mögöttem pedig kékeszürke homályban tátong az *Ugró* völgye.

Egyre jobban fádom. Nem tudom hány fok lehet fagypont alatt; mintha a hideg fokozódna, már átjárja ruhámat, testemet és annyira készlet ösztönös mozgolódással védekezésre, hogy már alig tudok nyugodtan maradni. Mégis eltökélt szándékom, hogy amíg csak valamennyire látok, nem tágitok.

Szemlátomást kristályosodik a pára, fejlődik, gyarapodik a fehér hóvirágos zuzmara a gallyakon, az ágakon, a száraz lombon és ruhámon. Fogy a világosság, szürkül, komorodik a táj.

Két feketerigó, éjjeli szállást keresve, némán surran a nagyrészt már csupasz bokrok között. Csapatba verődött kis madarak sebesen szállnak el fölöttem. Sanyarú világ jár most errefelé, a hóborította hegyek között, minden élőlényre. Ilyenkor csak azoknak jó, amelyek a fagyos idő beköszöntése előtt védett helyen téli álomba merültek és majd csak tavaszodással ébrednek új életre és jólétre.

4 óra elmúlt... alkonyodik... friss erőre kap és könnyörtelenül dermeszt a tél és... megjelenik a disznó. Kétszerese az előbbinek! A várt öreg kan! Ez is futva jön, tőlem balra, a *Nyulasárok* oldalából és egyenest a szórónak tart. Fürge-mozgású, köpcös, fekete alakja pompásan fest a zuzmarás szürkületben.

Ezúttal nem akarom a lövés alkalmát elmulasztani, s amikor a bozontos kísértet tőlem 60 lépésnyire megáll, megcélzom az oldalát és... megborzadok a rögtönző halk csettenésére. Hajmeresztő balszerencse! Puskám nem sült el, mert... szerkezetében megfagyott az olaj. A nagy csendben természetesen a disznó is meghallotta a csettenést, riadtan futásnak ered, tíz lépéssel odébb megáll és felém fordulva, visszanez. Sietve, de már nem olyan fölényesen, mint először, másodszor is megcélzom, ismét meghúzom a rögtönzőt, megérintem a ravaszt és... a hegyvidéket fagyos nyugalomból felrázó hatalmas durranásra a megrémült szörny nekirugaszkozik és sörtéit felborzolva, úgy rohan vissza, ahonnan jött, hogy csak úgy porzik alatta és körülötte a laza hó.

Eltűnt. De nagy üresség maradt a helyén! Elférne benne egy oldalára fordított kisebbfajta zongora.

Hallgatódom, de egy kis zörrenés sem jelzi, hová lett, megállt-e, lefeküdt-e vagy még bírja-e az iramot.

Egyáltalán semmi sincsen a félperces izgalmas jelenet nyomán, csak ami előtte volt, dermedt csend, a decemberi alkonyat szintelen homálya és lehelletfagyasztó hideg.

Nem jól mondom; mindezen felül mégis maradt utána valami, az a megnyugtató tudat, hogy feladatomból jól oldottam meg, a sikert kibőjtöltem. Azért a bokor tetejéről mindjárt lemászom a földre, meggémberedett tagjaimat egy kis rugdalózással, csapkodással megint rugalmasságra keltem és a rálövés helyére megyek. Ott nagy vérfoltok tarkázzák a havat.

Lassan elmegyek a csapán a lejtő sűrűségébe. Közben gyorsan esteledik. Egyre bajosabb a nyomok során maradni. Rajzuk, színük belevész a sötétedő szürkiségbe. Már a vér sem piros és

nem különbözik más foltoktól, sem a hóra hullott falevelektől.

Óvatosan bujkálok a nálam jóval magasabb fiatalosban tovább. A cserjék alján feketélő valami nagy tömbtől néhány lépésnyire megtorpanok. A disznó! Nem tudom, él-e még vagy kimult-e már. Nem mozog. A puskát lövésre készen kezemben tartva nekimegyek... Nem disznó. Korhadtt fatuskó.

Körülbelül 150 lépést haladtam a domboldalon árkon-bokron át egyre tovább kanyargó vércsapán és, bár nem szívesen, de be kell látnom, hogy a sebzett kan követését, illetve a majd kimult kan megkeresését reggelre kell halasztanom, mert a jelek szerint aligha van gyorsan ölü sebe, s ha a bozótban hirtelen nekem támad, kétséges, sikerül-e ellene védekezni.

Megfordulok, visszamegyek a tetőre és csak a hótól enyhített éjjeli sötétségben leballagok a faluba. Előbb a vadőr konyhájában megmelegszen, aztán a gépkocsiba szállok és behajtatok a városba.

Óbudán, majd a Margit-körúton végigrobogva s a kocsiból jobbra-balra kinézve, a házak néhány ablakán át karácsonyfát látok égő gyertyákkal és körülötte boldog embereket, gyerekeket. Még jókor érek haza, hogy a szent este hátralévő részét otthon töltsen.

*

Nagykarácsony napján reggel 9 órára másodmagammal és vizslámmal gépkocsin megint Tahira érek. Kísérőm egy kedves vadásztársam; kijött velem, mert látni akarja elejtett nagy kanomat. Aztán az a szándékunk, hogy a keresés bizonyára gyors elintézése után a terület alsó részén, a vágásokban bokrászva, néhány nyulat és fácánkakast lövünk. A vadőr is elkísér és napszámba egy legényt fogadok nagy fényképezőgépem cipelésére, mert a karácsonyi vadászkalandomról irandó naplófejezethez a zsákmányról jó fénykép is kell. Tehát négyen megyünk fel az erdőbe.

A Hosszúmezőtető elején ijesztő meglepetés ér. Ráakadunk a vércsapára. A szóró tájától légvonalban vagy 300 lépésnyire a déli domboldalról — vagyis abból a sűrűségből, amelyben este a nyomozást abbahagytam — a gyéren bokros, széles tetőn át levezet az északi oldal ritkított fiatalosába.

Nagyon rossz jel, hogy a sebzett agyaras még ekkorát tudott járni és nem feküdt el a bozótban. Az örömmérő higanyoszlopa egyszerre lefelé zsongorodik. Egyszerre messzire — talán elérhetetlen messzeségbe — szökött a biztos közelségben gondolt siker. A reménynek már csak hitvány kis foszlánya maradt bennem. Hátha mégis megkerül? Elmegyünk a csapán utána.

Nappal a piros véryomok a fehér havon szembetűnőek; könnyű dolog rajtuk haladni. A disznó a terjedelmes lejtőn lement a szakadékos árokig, csaknem függőleges falán leereszkedett a fenekére, túlsó partján kikapaszzkodott belőle a magasban púposodó dombra — sehohsem kímélte erejét — átmászott a következő mély árkon is, az ugrói úton túl bebújt a *Bitterdomb* sűrű vágásába, ebben sem maradt meg, hanem felkerült

a Nagybükketető oldalára. Ott a nagy bozótban, a nagyvad kedvelt nappali búvóhelyén sem pihent meg. Csak ballagott, megállás nélkül, egyre tovább és egyre feljebb. Egészséges négy lábú vadnak vagy a hegymászásban gyakorlott embernek is küzdelmesen járható, meredek kapaszkodókon feljutott a fennsíkra és a *Cservölgyítő* mellett kivonult a szomszédos leányfalusi kincstári erdőbe. Csapáján négy órahosszatt három-négy kilométeren végig követjük, aztán délután 2 órakor területem határán azzal a biztos tudattal fordulunk vissza és jövünk le a hegyekről, hogy sebe nem halálos, baját kiheveri.

A KÁRPÁTI-APOLLÓ.

Írta: Gaál István.

A Keleti-Kárpátoknak Magyarországhoz visszacsatolása révén magyar lepkészeink szebbnél-szebb tarkabarka pillangókhoz jutottak. Ezek közül most csak a legnagyobb és szerény színezettsége ellenére igen díszes köntösben repkedő fajok egyikéről, a kárpáti-Apolló lepkéről (*Parnassius Apollo* var. *Carpathicus*) óhajtok egyet-mást elmondani.

A bemutatott kép híven ábrázolja ennek a pillangónak alakját, szárnyaszabását, valamint színfoltjainak elhelyeződését. Csak azt kell még olvasóink figyelmébe ajánlanom, hogy az alsó szárny kerek foltjai voltaképpen vérpirosak, a foltok kerete azonban fekete. A piros foltok révén ezt a lepké faját »vérpettyes Apolló«-nak is elnevezték.

A fehér, fekete és piros színeken kívül a felső szárny külső szegélyén a pikkely-(hímpor-)hiány, mint »üveges szín« teszi még tarkábbá az Apolló lepkét. Mindehhez hozzájárul még a fehér alapszín több részletén a behintettség. Ezt azért kell külön is hangsúlyoznunk, mert jellemző közös vonása a Kárpátok hegyrendszere területén honos fajváltozatnak. Maga a törzsfaj — ezt Linné a svéd hazájában megismert példányok alapján *Parnassius Apollo* néven írta le — híján van a behintettségnek és fekete foltjai is, kisebbek.

Az aprólékosságba vesző további részletezés helyett ennek a lepkének színváltozatairól még csak megemlítem, hogy csaknem minden európai és ázsiai hegyvidéknek megvan a maga jellegzetes Apolló-fajváltozata. Sőt, aprólékos bélyegek alapján egyes kisebb hegy-csoportok jellegzetes Apollóit a szakemberek még külön is számontartják. Még a Kárpátok vonulatán is legalább négy-öt változatot vagy alfajt tartanak nyilván. Ezeknek sajátos vonásai azonban az avatatlan ember szeméből annyira ingadozók és egymásbefolyók, hogy ezúttal tökéletesen elegendő a »kárpáti« alaknak, mint külön fajváltozatnak kidomborítása.

Hogy a kárpáti-Apolló mennyire hegyvidéki pillangó, megvilágítja az, hogy a Felvidéken csak a Rozsnyó melletti, 1280 méter magas Ökörhegy és környéke révén jutottunk hozzá. S ami még különösebb, ezen a helyzeten utóbb az Erdős-Kárpátoknak, illetve az immár 24.073 négyzetkilométer területnek visszacsatolása sem változtatott. Egész Kárpátalján eddig hiába kerestük az Apollót. Ez valósággal rejtély, annál inkább, mert hernyójának tápláló-, vagyis dajkanövénye, a fehér-varjúháj (*Sedum album*) középhegységeinkben — a Bakonyban, a Vértesben, a Gerecsén, a Bükkben —

Elszomorodottan kellett belenyugodnom, hogy karácsonyi ajándékom megszökött. Elvitte az ördög! Igaz, hogy ezt nem tehetné volna meg, ha puskám nem lett volna feleslegesen bőven beolajozva, mert a hiba csak abban volt, hogy másodszer célozva, siettemben nem elég nyugodtan lőttem. Az is igaz, hogy egy régi tapasztalatomon okulva, ennek elejét vehettem volna. Negyedszázaddal ezelőtt Romániában, a havasi Zerna-völgyben, egy zimankós téli napon, ugyancsak a Mauser-puskám szerkezetében megfagyott olaj mentette meg egy zergebak életét. De hát az ember nem mindig okul a kárán és nem egész életére.

is bőven tenyészik. Az Apolló lepke hernyóját kivételesen — hazánkon kívül — még egy másik varjúháj (*Sedum telephium*) is táplálja, ez azonban további fejtegetéseinket nem befolyásolja. Biztos tehát, hogy a kárpáti-Apolló elterjedésében a fehér-varjúhájon kívül más tényezőnek is fontos szerepe van, mert, ahogyan kiderült, még a Kárpátok vonulatában is vannak Apolló híján lévő területek.

Ezek után nem lephetett meg, hogy a 2305 méter magas Nagy-Pietrosz ormához csatlakozó kárpátrészlet sem jelent a magyar lepkészek számára újabb apollóvidéket. Ellenben a Gyergyói- és a Csíki-havasokban ez a pompás nappali lepké faj elég gyakori. Az előrebocsátottak után már szinte felesleges megjegyeznünk, hogy a Keleti-Kárpátok Apollóit a lepkész szakemberek jellegzetes külön fajváltozatnak tartják.

A Székelyföld legsajátosabb hegyvidékén, a Hargitán, valamint a vele szervesen kapcsolatos kisebb hegy-csoportokban megint csak hiába vadásznánk Apolló lepkére. S ezen annál inkább csodálkozhatunk, mert a gyergyói és a csíki hegyvidéktől csak a Maros, illetve az Olt keskeny medencéje az elválasztó térség. És figyelemreméltó, hogy viszont a Gyalui-havasokban a hegyvidéki lepkék díszé, Apolló elég bőven van.

Ennek a lepkének élénkpiros foltokkal díszített sötétpalaszürke hernyójáról érdemes feljegyezni, hogy lassan fejlődik, mert megfigyelői szerint csak a déli órákban és kedvező időjárás esetén búvik elő dajkanövénye, a fehér-varjúháj tőlevelei közül, és csak ilyenkor táplálkozik. Ezért az is természetes, hogy évenként csak egy nemzedéke fejlődik ki; ez július közepétől repül. Repülését lomhának vagy legalábbis túlságosan kényelmesnek mondhatjuk, de ha megzavarjuk, kiderül, hogy szárnyának jó hasznát tudja venni. Jellemzi különben az is, hogy nem valami óvatos. Könnyen megközelíthetjük és kivált, ha kissé borult az idő, a virágra szállt lepkét kézzel is könnyen megfoghatjuk. Ezt a következő kis történet is megvilágíthatja.

Egyik lelkes lepkészünk — még a világháború előtt — elhatározta, hogy fővárosunk környékének lepkéállományát gyarapítandó, a kárpáti-Apollót meghonosítja. . . a Sashegyen! Egy szép júliusi napon Tiszolcra rándult és ott mindaddig fáradozott, amíg sikerült négy nőtény és hat hím példányt fognia. Mind a tízet élő állapotban kis kalitkába zárva, nagy vigyázattal Budapestre hozta és a friss egészségben maradt »tenyésző törzse«-et a déltájt érkező vonatról egyenest a Sashegy tetejére vitte és

ott szabadon bocsátotta. A nem csekély költségbe került és fáradsággal járt művelet sikeres elvégzését — rebus bene gestis — lepkészünk egy gellérthegyi nyári vendéglő lugasában ünnepelte meg. A lelkes Apolló-barát talán egy-két órácskát is elüldögélt a vendéglőben; már hazamenésre gondolt, amikor egyik jóbarátja és ugyancsak lelkes lepkésztársa nagy sebbel-lobbal és örömtől sugárzó arccal úgy robbant be az ivóba, akár egy győztes hadvezér.

— Képzeld csak, kedves barátom — újságolta izgatottan — micsoda hallatlan szerencse ért ma engem! Akár hiszed, akár nem, kárpáti-Apollót fogtam a Sas-hegyen! Szinte hihetetlenül érdekes új adat ennek a fajnak előfordulására. Ugye, magad sem hinnéd el, ha nyomban meg nem mutatnám? Ime irigyeld és bámuld!

»Telepítő« lepkésziünknek leesett az álla és sem irigykedni, sem bámulni nem volt hajlandó. Sőt, amikor borzalmas meglepődéséből felocsudott, éktelen haragra lobbant, mert barátja gyűjtődobozában látta megölve és feltűzve... mind a tíz kárpáti-Apollót...

Ezzel a kis történettel kapcsolatban nem mulaszt-hatjuk el annak hangsúlyozását, hogy senki se akarja lepkéfogó ügyességét akár száz Apolló-példány elfogá-sával bizonyítani. Néhány kocalepkész az Ökörhegy egész Apolló-állományát kiírthatná. Reméljük, ilyesmire nem kerülhet sor.

Ezután még egy kis Apolló- eset!

Legújabbban történt, hogy egy fiatal — s miként mindjárt kiderül, a lepkészet terén nagyon járatlan — »gyűjtő« négy Apolló-példányt küldött a Nemzeti Múzeum lepkegyűjteménye vezetőjének, azzal a megjegyzéssel, hogy ezeket a példányokat a Nyírségen, a bátorligeti ősturjánon fogta. A fiatal »gyűjtő« ugyanis valamit olvasott vagy hallott arról, hogy Bátorliget közvetlen környékén a növény- és állatvilág néhány hegyijellegű érdekes fajtát jegeskorszaki maradvány-fajnak kell minősítenünk. Így pattant ki az az ötlete és vágya, hogy a bátorligeti hegyijellegű fajok számát a kárpáti-Apollóval is gyarapítsa.

Kell-e mondanunk, hogy efféle mesterkedés ma már egyetlen szakembert sem téveszt meg? Annál kevésbbé, mert az ötletes »gyűjtő« nem vette figyelembe, hogy a fehér-varjúháj nem szerepel a bátorligeti növényvilágról közzétett felsorolásokban. Csak azt nem tudjuk még, melyik régi gyűjtemény apollós-dobozából emelte ki a Bátorligetet sohasem láthatott példányokat.

*

A kárpáti-Apollónál jóval kisebbtermetű, s a jellegzetes vérpiros foltokat nélkülöző kis- vagy fekete-Apolló (*Parnassius Mnemosyne*) hazánk sok vidékén gyakori, ami nyilván azzal függ össze, hogy dombosvidékeink erdeiben is gyakori a kakastaréj egyik faja, az odvas-kakastaréj vagy keltike (*Corydalis cava*), a kis-Apolló dajkanövénye.

A két Apolló-faj közeli rokonságát hernyóik feltűnő hasonlósága is igazolja. Még rejtőzködni szerető szokásukban is megegyeznek.

A fekete-Apollóról — ennek kivált felső szárnyán lévő foltjai és üveges pikkelyhiányai emlékeztetnek díszesebb rokonára — röviden és csak azért szólunk, hogy a hozzá valamelyest hasonlító galagonyalepkével (*Aporia crataegi*) állíthassuk szembe. Első pillanatra ugyanis talán csak az szúr szemet, hogy mind a két fehér pillangófajon a szárnyak erezete a legjellemzőbb rajz. Ezenkívül pedig mind a kettőnek vannak üveg-

szerűen átlátszó szárnyfelületei. Am ha ezeken a hasonló vonásokon kívül az eltéréseket is megfigyeljük, döntő súlyuk nyomban kiténik.

A galagonyalepke hernyójáról csak azt említjük meg, hogy kökényen és általában szilvafajokon él. Ennélfogva

A kárpáti »vérperttyes« Apolló (*Parnassius Apollo* var. *carpathicus*) nősténye. Gaál Ete vízfestménye.

káros; sőt annál inkább káros, mert időnként túlságosan elszaporodik. Igaz, hogy máskor meg szinte nyom nélkül eltűnik. Mindez másképpen van a fekete-Apolló esetében. Ennek kártevéséről szó sem lehet; száma pedig alig

A fekete- vagy kis-Apolló. Gaál Ete vízfestménye.

ingadozik. Csak mellékesen említtem, hogy a kis-Apollót a felső szárny két fekete foltja és kivált a nőstény alsó szárnyának fekete foltjai könnyen felismerhetővé teszik. Legérdekesebb vonása azonban a nőstény potrohának végén — a hasoldalon — áttetsző kitin-hártyából való táskája; ennek a peterakás alkalmával van szerepe.

Így van ez különben a vérpettyes-Apolló nőstényén is, de ennek táskája kevésbé szembeötlő. Hasonló képződményt hazai lepkéink egyetlen más faján sem észlelhetünk.

A kis- vagy fekete-Apollón kívül tehát immár sokkal díszesebb és nagyobb rokonát, a kárpáti-Apollót is besorozhatjuk a Magyarország jelenlegi területén bőveb-

ben és több változatban gyűjthető pillangófajok sorába. Ezért most már kisebb a jelentősége annak a kérdésnek, vajjon a Lajtahegység sopronkönyeki részén, meg az Irottkő környékén csakugyan repül-e a vérpettyes-Apolló — miként ezt egyes adatok hírlelik — vagy sem. Ezt különben hamarosan eldöntik majd egyre nagyobb lendülettel bűvárkodó lepkészeink.

A BRYCE-KÁNYON CSODÁLATOS VILÁGA.

Írta: Tasnádi Kubaeska András.

Amerikában, Utah állam délnyugati részén, az úgynevezett lánghó kanyonok és lépcsős területek országában, ahol a 3000 méter magas fennsíkok szikla-rétegeit a világ legmélyebb vízvájta völgyei szabdalják keresztül-kasul, van egy csodálatosan szép völgyrendszer, a Bryce-kanyon.

A kanyonok — magyar mesterszóval folyosóvölgyek — keskeny, mély völgyek, gyakran függőleges falakkal, vízszintes kőzetrétegeken vonulnak át. Arizonától délre van a föld leghatalmasabb folyosóvölgye, a Kolorádó folyó Nagy-Kányonja. Vize 2000 méternél mélyebben vágta ágyát az ősközetekbe. A híres Bryce-kanyon némileg eltér az igazi folyosóvölgyek jellegétől. A meredekfalú, patkóalakú vízvájta medence szélesen tárul kelet felé. Északról délnek két kilométer, keletről nyugatnak négy-öt kilométer az átmérője. Nem túlságosan terjedelmes tehát, de annál szebb. 2400 méternél is magasabban fekszik a tenger színe fölött, s általában 300 méter mély lehet.

Az amerikai élelmesség a nagyszerű természeti látványosság nagy vonzóerejét jókor felismerte és hegyen-völgyön, erdőkön és szabad fennsíkokon át, zöld legelők között és fekete lávaárak fölött pompás természetjáró

gépkocsitartat készített a Bryce-kanyon nyugati széléig. Néhány lépés gyalog, és az utas szeme a csodálkozástól megbűvölten mered az eléje táruló látványra. Világjáró kutatók sem láthattak sok hasonló természeti szépséget.

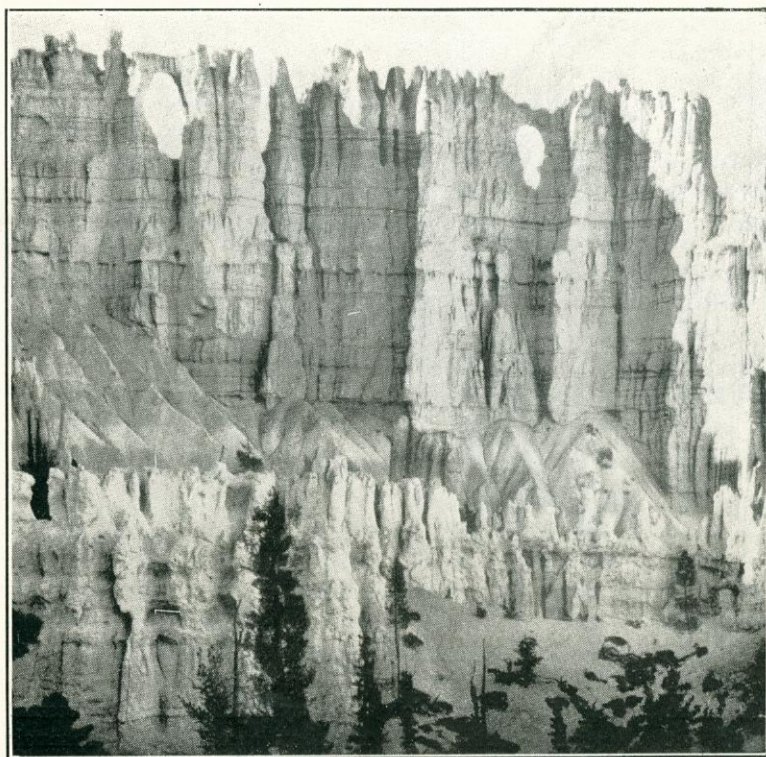
Lábunknál lazacpiros sziklás táj bontakozik ki a mélységben. Óriási üst, égő vörös sziklaörvény, mindenfelől meredeken alábukó falakkal. Egymás hegyén-hátán magányos szirtképződmények. Amerre a szem ellát, mindenfelé vörösen ég a soha el nem hamvadó alpesi parázs, a többszáz méter magas vörös kőtenger. A vörös szín uralkodik a hatalmas tájon.

Megszoktuk már az erdő vagy a rét zöldszínét, a fél-sivatagok földrögeinek egybeolvadó szürkességét, a kopár sziklás vidékek szennyes fehérségét vagy sárgás árnyalatát, a távoli hegyek kékségét. Ezek az alapszínek kísértnek, ha kilépünk a természetbe. De a Bryce-kanyon vörössége valóságos kirívó ellentéte mindannak, amit megszoktunk. A látóhatár szegélyéig mindenütt csupa vörös szín, a kőzetben felhalmozódott vas színe. Néhány fehér vagy halvány szürke réteg valósággal világít a diadalmas vörös világban. A völgy fenekén zöld növényi élet burjánzik, s kelet felé kiárad a sziklaréseken át a termékeny vidékre, mintha óriási vörös medencéből — zöld színzuhatag omlana szét körülötte, a földekre.

Mindez csak fokozza a szokatlan tájkép szépségét.

De nemcsak ez a meglepetés! A sziklák sem mindennapi sziklák! Különös, titokzatos alakjukkal soha nem látott világot keltenek életre. Még a szász Svájcban, vagy a híres boceni földpiramisok földjén sem találunk hozzájuk mérhető. Számban, alakjuk változatosságában, a csoportok szeszélyes alakulásában, az együttes hatás megragadó szépségében páratlanok. Ha első meglepetésünkben felocsudunk és szemünk végre megpihen, csak akkor sokasodnak igazán a »csodák«. Ráérünk a lenyűgöző zürzavarból az egyes sziklák szépségét szemre venni, sorjában, amint következnek, s észrevesszük, hogy mindegyik más. A végtelen alakgazdagságban lehet összhang, van rokonság, mégis mindegyik szikla egyén!

Közvetlenül előttünk emelkedik egy templom. Osiris nagyszerű hajléka, magas falakkal, oszlopokkal, orom-díszekkel. Közel hozzá a romokban heverő Vesta-templom oszlopsarnoka. Szemben négy kámszás barát, mint a mult idők tanúi, önfeledt szemlélődésbe merülten. Mögöttük obeliszek erdeje, kopjafák, tük,

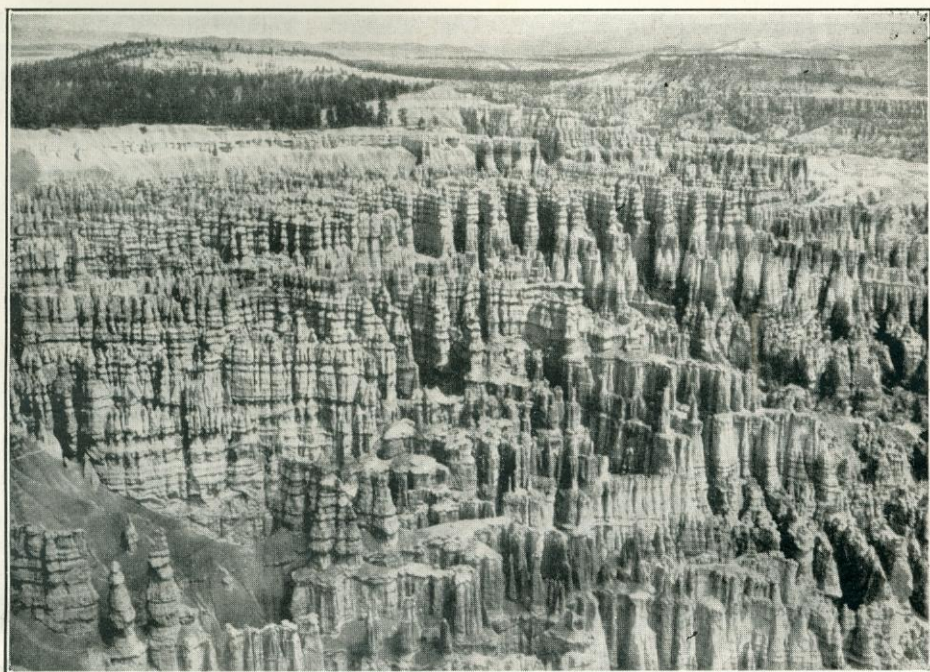
Az »ablakos sziklák« a Bryce-kanyonban.

köztük olyan karsziak és vékonyak, hogy a szemlélő azt hiszi, egy szélroham elsöpörheti, jólirányzott puskagolyó ledöntheti.

Milyen bámulatos a természet aprólékos munkája, hogy a maga végtelenül finom eszközeivel, elfogyhatatlan erővel ilyen mesterművet alkotott. Legfőbb szerszámai a víz és a levegő. Ezekkel varázsolta elő mindazt, ami lábunk előtt, a Bryce-kanyonban váratlanul megnyílik, mint óriások drágaságokkal telt kincseskamrája. Az alakok és színek mesevilága, a természet képzeletének virágai, újfajta szépségek tárháza az ember számára.

Ha délnek tartunk, a régi kép a szemhatáron marad, a hátteret alkotja, de az előtérben, mint örökké változó színpadi díszlet, új képek bontakoznak ki. Összerágott sziklaormok, elrongyolt, cafatokra bomló csúcsok, finom, cikornyás cifraságok tengere, gótikus tornyocskák erdeje. A számtalan sziklafalat éles taréjok koronázzák. Csaknem a mélyenfekvő alaptól nyúlnak fel a kanyon szegélyéig és valamennyi a folyosóvölgy-rendszer keleti kijárata felé irányul. A falak között sötét hasadékok, nyaktörő »utak« törnek a mélység felé és a vándort, ha a Bryce-kanyon szélén tovább ballag, mindúntalan hasadéktorkok állítják meg és kényszerítik kerülő útra. Óriási útvesztő ez, vad, homályos és vészjósló mélységek egymásba fonódásából.

Kissé délebbre a kövek csalódásig hű utánzatai a világ-

Az öt kilométer hosszú »hallgatag város«. A Bryce-kanyon sziklavilágának részlete.

tenger orgonaalakú, vörös koralljainak. Az égnek meredő oszlopok úgy sorakoznak egymás mellé, mintha néma sziklaváros óriási székesegyházának volnának orgonaszípjai. Szótlanságra ítélt óriás mesterművek köből.

A víz romboló munkával nemcsak a lágyabb kőzet-retegeket támadta meg, hanem kivájta a völgyek alján a kemény ösközeteket is. Temérdek kőanyagot hordott el, s a romboló erő dolgozik ma is változatlanul.

A hideg hajnali szürkületben sápadt színek a felkelő Nap sugaraitól izzani kezdenek. Mintha a Bryce-kanyon vörös szirtjei átmelegednének. Olyanok — írja egy lelkes amerikai kutató — mint istentiszteletre szánt áldozati tüzek.

SZEMLELŐDÉSEK.

Írta: Borsodi László.

A tavalyi kegyetlen tél után, mihelyt módját ejthettem, kijárogattam — jobbadán szőlők közé ékelt — vadászterületünkre. Eleinte csak a mű- és vasútvonalak voltak járhatók. Később a szikkadással kiteéregtettem a dűlőutakra, az őszi szántások, vetések, tarlók mesgyéire. Mindenfelé csak pusztulás szomorított. Kéthárom óráig elbódorogtam kutyámmal, amíg egy nyúl kelt előttünk, s az is legtöbbször rongyos, beteges. Fogolynak sehol hírmondójára sem akadtam.

Hanem egy ponton a rettenetes idő ereje is megtört. Mégpedig ott, ahol megmenekülésre, életbenmaradásra gondolni sem lehetett. A dűlőutak, árok- és patakpartok bokrain, amelyeket sokhelyütt hetekig méteres hó takart, később havaseső áztatott, majd megint négy-öt fokos hideg fagyasztott, csomókba gomolyodva csüngdezett a hernyó.

*

Egyik künnjárásom után két nappal az »Eger« című napilapban a következő jószándékú írásom jelent meg:

»Gazdáink figyelmébe. A dűlőutak, patak- és árokpartok, szőlőgarádok, galagonya, kökény és egyéb merőben haszontalannak tetsző bokrain most keltek ki a hernyók. Ma még gombolyagokba fonódva láthatjuk határunk e két évre szóló veszedelmét. És könnyen elpusztíthatjuk. Nem is kell hozzá semmi tudományos mesterség, csupán néhány fáklyamaradék, vagy vastag vashuzalra kötött rongycsomó, amelyet használat előtt petróleummal öntünk le.

A féregirtás legolecsóbb módját úgy gondolom el, hogy a nagyobb iskolásgyerekek, levették, fegyelmezett csoportokban, tanítóik, tanáraik vezetésével járnak be a számukra kijelölt határrészeket és barátságos oktatóbeszélgetés között végeznék munkájukat. Bizonyára felényire csökkentenék azt a sok »nyúlkozta« kárt,

amelyről a tudatlan vagy lusta gazdák olyan elkeseredetten panaszkodnak.

A nyúlkárookra kitérve, két szorgalmas, magáértő gazdáról emlékezem meg Ez a két gazda nem sajnálta a költséget. A fák törzsét két méter átmérős körben kiszabadította a hóból. A fák derekát az erre való ragasztékos papírral másfél méter magasságban újrakötöztette. Így mentette meg összes magastörzsű gyümölcsfáit. Ezidei tapasztalatukból pedig arra az okos tanulásra világosodtak, hogy szabad területeken törpefákkal kísérletezni, kárbaveszett költség.»

*

Figyelmeztető írásom megjelenése után ülésezett az »Egri hegyközség választmánya«. Nagy meglepetésemre egyik iskolázottabb birtokos — egyben városi képviselő — a szőlőhegyek és mezőségek összes bokrainak kiirtását követelte felszólalásában. Megfeledezett arról, hogy a lepkefajok legszívesebben az élősövények, a patak- és árokpartok bokorsűrűségében rakják le petéiket, ahol az említett módon legkönnyebben elpusztíthatók. De arról is megfeledezett, hogy a fülemülék, rigók és más apró énekesek csak a legsűrűbb bozótokban tudják megmenteni fészküket ellenségeiktől.

Jószándékú figyelmeztetésem pusztában kiáltó szó volt. Nemsokára a lepkefajok milliósámmra lepték el határunkat. A zöld vetéseket, here- és lucernaszalagokat fehérré változtatta a galagonya- és káposztapillék özöne. A bokrosok alján mindenütt madárfészek foszlányokat, egy-két sikló és varangy rothadó tetemét, a határt járó kis leventék kezényomát találtam.

Hasonló bűnös oktalanságot tapasztaltam a legelőkön és az erdőben is. De oda már farkaskutyákkal, tacskó- és foxikorsokkal rándultak ki az otthon kiiskolázott tíz-tizenkétéves leventék, nyulat, őzet fogatni. Egy alkalommal két ifjú »vadász« csaknem ölembe szaladt búvóhelyemen. Pirongató vallasomra azzal védekeztek, hogy gombázni jöttek ki, s a kutyák úgy szöktek utánuk.

Amíg a két levente mellettem sóhajtozik, az átellenes nagy szakadékból egy vemhes nyúl zihál felénk, nyomában hamarosan egy néma farkaskorcs. A szegény füles megmenekült, üldözője azonban egy nyikkanással fordult az árokba . . . Lövésemet nagy sírás-rívás követte, bűnbánó fogadkozással. De amikor a két siratót útjára engedtem, a nagyobbik száz lépésről visszafordult és megfenyegetett:

— Nekünk is van ám puskánk! Majd elbánunk a sárgával, amikor még sè gondollya!

*

Ezelőtt negyven-ötven évvel, április végén és májusban, ha az erdőn találkoztam két ember beszélgetett, egymás szavát sem értették a vadgalambok, örvösök, gerlék bűgásától, meg a fülemülék, rigók és más apró éneklők zengedezésétől. Manapság — nem is szólva a tavalyi kegyetlen térről — kevés a madár, néma az erdő.

Ennek a természetellenes állapotnak okát a mai korszerű kertészet és erdőtelepítés módjában kell keresnünk. Nem a szakszerű erdőtermelés ellen van kifogásom, csupán a kezelés gyakorlatában óhajtanék módosítást. Törvényben kellene kimondani, hogy az öregfákból, aljgazsókából még a csemetekertek körül és a ritkításra

kerülő ültetésekben is meghagyandó annyi, hogy az erdő szárnyasai megtalálják bennük életfeltételüket. Természetesen a hernyóirtást ott is úgy kell foganatosítani, ahogyan azt az egri gazdáknak szánt figyelmeztető írásomban javasoltam.

Az öregfák, különösen a tölgyfélék, évszázadok emlékes tanui, s ezenkívül odujok a vadgalambok — a kékgalambok — fészkelőhelye. A bokrosok meg a fülemülék, rigófajták és egyéb énekesek fészkeinek oltalmazói.

*

A régi békés világban, tavaszi szalonkázás idején, korlátlan barangolója voltam az egri érseki uradalmi erdőknék.

Egyik április elején e nehánysoros értesítést kaptam a szarvaskői erdőőrőtől:

» . . . tesszen kigyönni ha lehet még ma. Nálunk megteccik háltni, oszt holnap a jó vizslájával össze szedhet akár két hátizsákra való szalonkát a Malomhegy fiatal vágásába. Tennap ott jártam, minden bukor aló szalonka rebbent előttem. Tisztelettel . . . »

Aznap vendégem volt, a következő napon meg kocsirol kellett gondoskodnom, s egyéb elintéznivalóm is akadt, tehát kétnapi késéssel jutottam ki az ígéretek földjére.

Reggel 8-kor egy meredek vakúton kapaszkodtunk kifelé hárman: jómagam, csatlósom, meg szalonkamester kis pointerem, a »Rick.«

Alighogy nekiakasztunk a könnyen járható felső vágáskatlannak, a teljes szélcsendben hirtelen olyan köd ereszkedett, hogy előttem nyolcasozó kutyámmak is csak csörgését hallottuk. Ha a keresés zaja megszűnt, három-négy perc telt bele, amíg egy tölgybokor alján a hasalva álló Ricket megtaláltuk. Már két szalonka vágott fel előttünk, de mind a kettőnek csak szárnya csattogását hallottam.

Néhány perc multán a Rick sivalkodva rohan hozzánk, nyomában pedig nagy disznófújás. Az egyik zsebemben készentartott Brenneke-golyót gyorsan a jobbcsöbe taszítom, a balcső serétes töltényét meg a levegőbe sűtöm. A puszkadörrenésre olyan zaj támadt, mintha egy megriadt házikonda zűgött volna a Malomhegy gerincének.

Ahogy a nagy riadalom után egymás mellett szorongunk, néhány perc multán kezd a köd lefelé hömpölyögni s körülöttünk hamarosan drágakövekké változik az avarszálakon csűngedező harmat.

Nézem csatlósomat, a sápadt ábrázatú gyereket.

— Talán megijedtél, fiam?

— Hát-hát így még soha életembe, — vacog ki a szó foga közül.

Aztán leültünk egy mosófűves tisztáson. Lassan megszűnesedett a gyerek orcája és húsz perc multán útnak eredtünk.

Nemsokára négymalacos koca legelőhelyére bukkantunk. Itt-ott egy kifordított tuskó, körülöttük meg malacok kacskaringó-soros piszkálása a törmeléken talajban. És mindenütt madárrajok surrogtak fel előttünk. Azonban az »úri madarak« szűretjéről ezalkalommal lekéstünk. Két óra alatt a legígéretesebb terep-részeken mindössze négyet találtunk. Belőlük három került aggatóra.

11 óraker értünk a Malomhegy délkeleti vápájába. A korai reggelizés után a tarisznyára gondoltam. Le-
vackoltunk az összekapart harasztra. Ahogy a kenyér-
szalonna megenyhített, pipaszó mellett, egy kétélvelőtti
szarvaslesre révedezek vissza :

Enyhe szeptembervégi nap. A Szénhegy- és Sóbánya-
bércen álltunk fel keresztben kilencen, délután $\frac{1}{2}$ 4
körül, egymástól 150—160 lépés távolságban. Az volt
a parancs, hogy tehénre, disznóra csak akkor puskázunk,
ha az első lövés — derék bikára ! — elhangzott. 4 óraker
csiklandozott nyolcunkat az írgység... De nem volt
abban köszönet. Amint később megtudtuk, egyik
szelverdi cimborá első lövésével egy eltévedt malacot
sántított meg, a másikkal pedig egy tehénnek célozott
melléje.

Reménytelenül kucorogtunk helyünkön alkonyodásig.
Hanem akkor habzsolhattuk a mézet... ablakon át.
Tíz percig úgy járt a szalonka azon a tájon, mint a
»szövőbogár«. A vacsora máglyatűzénél mindenki azon
sóhajtozott, ha serétes puskája van, tizenöt-húsz szalon-
kát löhetett volna. A jó »egri« még annak a kilencedik
műkedvelőnek képzeletét is begyűjtötte, aki a futó
nyulat csak akkor tudta meglőni, ha megállt.

Sok volt akkoriban azon a tájékon a nagyvad. Disznó,
bika, tehén, őz, mind falkákba verődve. Emlékszem
egy téli hajtásra, amikor huszonöt golyólövés kavargot
sorra a havas hegyeket-völgyeket. Vadászat után
máglyatűznél »cigány mellett, jó bor mellett« vártuk,
amíg a négy-öt szekérre való napi zsákmányt a faluba
szállítoták.

Istenem, de szép idők voltak azok! Akkortájt keve-
sebb felhő járt a magyar égen. Mindenki két tarisznya
jókedvet vitt haza, s miként a takarékos gyerek a
napokra beosztott ajándék cukorkáin, boldogan nyala-
kodott az emlékek édességén a következő kirándulásig.

*

A kedves álmódosítás után visszakanyarodtunk a
meredek vakútra és $\frac{1}{4}$ 2-kor a csatlógyerek otthona
tornácának szalmadikóján nyomott el az igazi álm.
3 óra felé ébredtem fel, s megebédeltünk. Így me-
genyhülten — ugyancsak az erdőőr tanácsára — a felet-
tünk meredő Kecsehegy keletnek néző katlanába
indultunk.

A katlan alsó része alig-lejtős »lapos«. Akkoriban
ritka öregfák, tölgyek, bükkök, gyertyánok, nyírfák
integettek rajta egymásnak. Alattuk meg csipke-,
galagonya-, kökénybozótok, helyenként iszalaggal, kom-
lóval, erdeiszederrel befolyva. Ezen a lapos részen
öt szalonkát találtunk. Kettőre puskáztam, de csak
egyik lett a miénk. A másik három egy-egy nagy fa
takarásában mentette meg életét.

Feljebb a katlan már meredek és egyre szűkül.
A ruhatépo bozótokon kívül a sziklák között még lábunk
épségére is ügyelnünk kell.

Egyszer csak látjuk, hogy a Rick a katlan jobboldali
gerincén egy görbe nyírfa alatt hasal, de csak rövid
ideig. Mert felülről nagy robajlás tör lefelé, s néhány
pillanat multán vérbeforgó szemmel, felborzolt sörényű
nagy koca fúj reánk tíz lépésről. Éppen arra gondoltam,
hogy a jobbeső golyójával fültövön lövöm, amikor az
erdőőr korcs tacsója hátulról rásivalkodik. Erre a
disznó megfordult, rohant a tacsó után és kergette
le, völgynek, egész a műútig. Onnan aztán fátszállító

néhány fuvaros kiabálására visszatért. Mellettünk vagy
tíz lépésre vágatott el, de reánk ügyet sem vetett.
Tíz perccel később hallottuk, hogy a disznó többed-
magával a görgeteges sziklák között a baloldali gerinc
vápáján át kifelé morgadozik a Muszalápa irányának.

Én pedig egyet gondoltam :

— Gyerünk, fiam, keressük meg, honnan rohant
ránk az a nagy barom.

Jó negyedóra telt bele, amíg az 50—60 lépés távol-
ságot, többnyire négykézláb, megmáztuk. Két töbör
volt ott egymáshoz közel, mint valami nagyon régi
gránátöltésér, köröskörül teli irdatlan bozóttal. Érke-
zésünkre a turkálásokból temérdek madár berregett fel.

Az egyik töbör szélén, tölem hat-hét lépésre egy
asztalnyi mohos szikla sötétlik. Közepén fagyalbokorra
sátorszerűen iszalag hajlik. Ahogy ott állunk, egyszer
csak két menyét, majd egy nyest szökken ki a sátor
alól. Hiába volt apró serét puskámban, bizonytalan
állásomból nem tudtam a nyest után fordulni.

Bosszankodásom közben a gyerek susog fülembé :

— Tessén vigyázni, a Rick a hátam mögött áll.

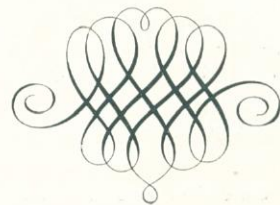
Óvatosan fordulok s igazítok helyet lábammak.
Kutyám egy alacsony kökénybozót mellett hasal.
Intésemre a gyerek elindul és harmadik lépésére két
szalonka suhan fel. Az első elhibáztam. A másik, lövésem
után, magasra emelkedett. Amikor irányt vett a völgy-
nek, valami 45—50 lépésről érte a halálos lövés, de
nagy ívben legalább százszalaj lejjebb esett le.

5 órára járt az idő, amikor a szalonkát egy magas
csipkebokor tetejéről lepiszkáltuk. Lejjebb a műút
szélén pihentünk le egy öreg, odvas tölgy alatt. Két
messzekihajló száraz ágára két vadgalambpár érkezett.
Ott fészkeltek a fa odújában, közel egymáshoz.

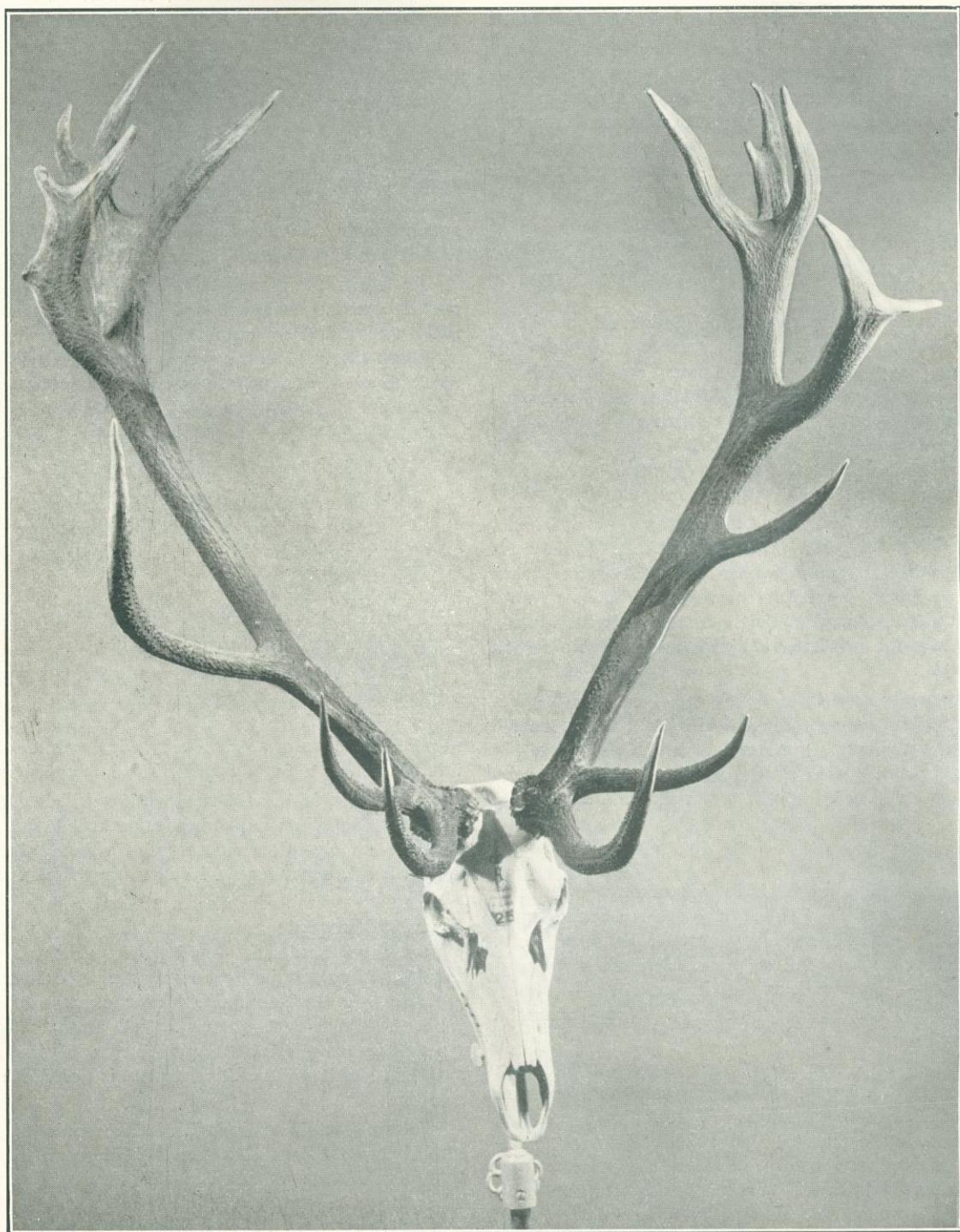
Amíg ezek fejünk fölött gingallóztak, kis cimborám-
mal viszontagságos napi mulatságunkról beszélgettünk.
Az volt az elgondolásom, hogyha valami alkalmatos-
ságom kerül, hazamegyek, ha nem, meghálok a faluban.

És nagy szerencsém akadt. Valami félórával később
a nádasdi vasgár egyik nagyvadász tisztviselője —
gyermekkori barátom — állt meg alattunk pompás
fogatan. A gyerek javított napibérről búcsúzott tőlem,
magam meg kutyámmal és cókómókkal barátom
jobb oldalán helyezkedtem el. Minő áhítattal hallgatta
kalandjaim regélését! Nagydohányos létére még a
szájában csüngő vadászpipáját is elfeledte meg-
gyújtani.

Félóra alatt haza értünk. Vacsora után hamarosan
kiesett kezemből a »Budapesti Hírlap«. Mégis nyug-
talanul aludtam. Álmomban háromszor is rámfújt a
kecskehegyi nagy koca...

VADÁSZTROFEÁK TÁRA.

(Utánnymás tilos.)

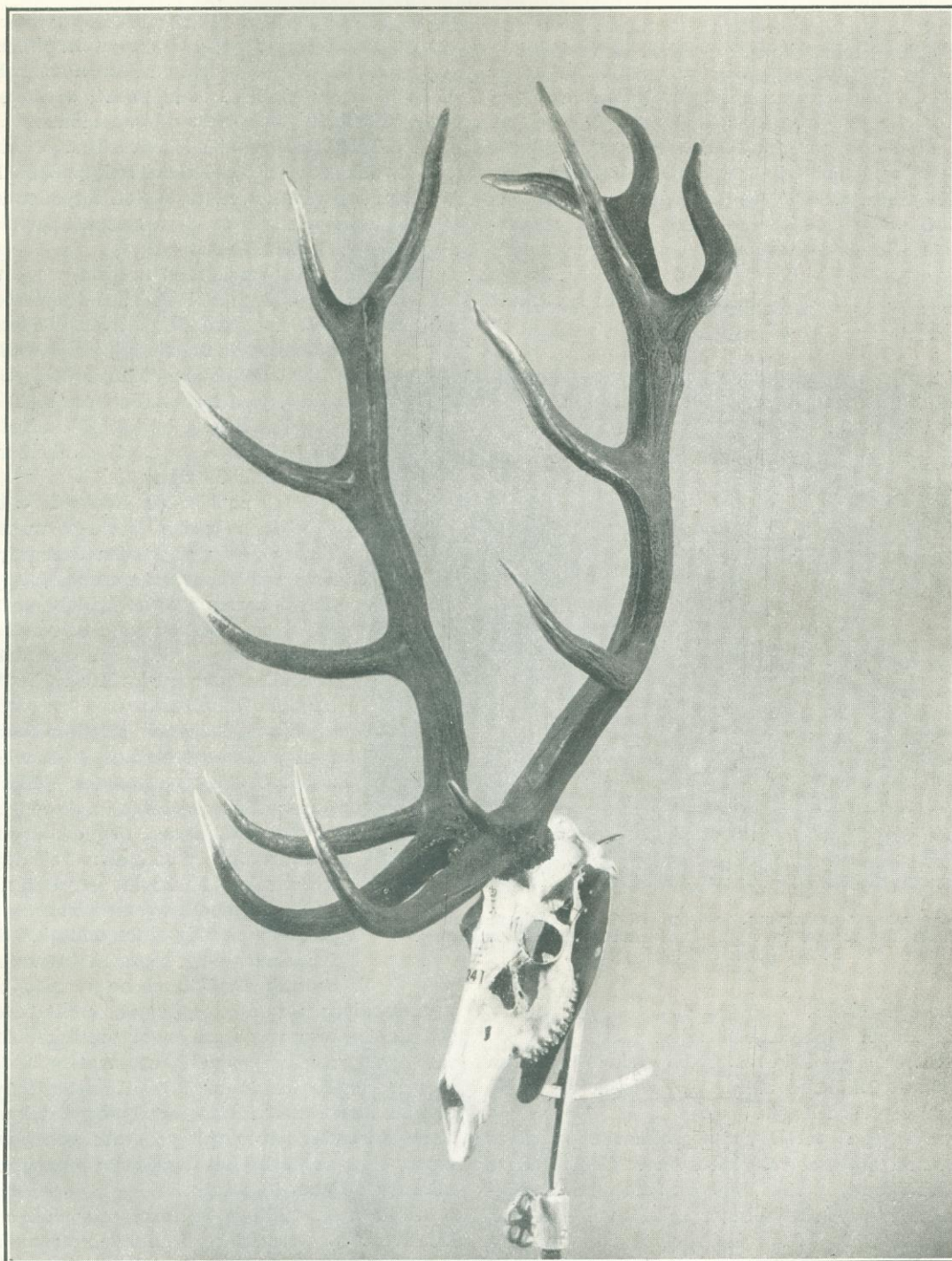
Nadler Herbert felvétele.

Szarvasagancs. Páros tizennyolcas. A bika elejtője: *Herceg Hohenlohe-Oehringen Ágost.*
Az elejtés helye: Szentá, Somogy megye. Az elejtés időpontja: 1938. szeptember 16.

Az agancs két szárának átlagos hossza :	118.75 cm	A bal szár körmérete a középág és korona között :	16.2 cm
A két szemág átlagos hossza :	51 «	Az agancs súlya a homlokcsonttal (1939. III.) :	9.90 kg
A két rózsza átlagos körmérete :	29.8 «	Az ágak tényleges száma :	18
A jobb szár körmérete a szemág és középág között :	16.8 «	A bírálati képlet szerint szépségpontok :	6
A bal szár körmérete a szemág és középág között :	17.7 «	A bírálati pontozás végösszege : (a súly kétszeresével)	210.92 ; (a szárkörméretek átlagával) 207.42.
A jobb szár körmérete a középág és korona között :	14.5 «		

Budapesten, 1939. március havában az agancskiállítás I. díjat, aranyérmét nyert és a földművelésügyi miniszter tiszteletdíját kapta.

VADÁSZTROFEÁK TÁRA.

(Utánnyomás tilos.)

Nadler Herbert felvétele.

Szarvasagancs. Páratlan tizenhatos. A bika elejtője: *Herceg Hohenlohe-Oehringen Ágost.*
Az elejtés helye: Senta, Somogy megye. Az elejtés időpontja: 1939. szeptember 20.

Az agancs két szárának átlagos hossza:	117 cm	A bal szár körmérete a középág és korona között:	17·2 cm
A két szemág átlagos hossza:	48·5 «	Az agancs súlya a homlokcsonttal (1940. III.):	10·60 kg
A két rózsza átlagos körmérete:	29·2 «	Az ágak tényleges száma:	15
A jobb szár körmérete a szemág és középág között:	18 «	A bírálati képlet szerint szépségpontok:	5
A bal szár körmérete a szemág és középág között:	17·7 «	A bírálati pontozás végösszege: (a súly kétszeresével)	211·12; (a szárkörméretek átlagával) 207·44.
A jobb szár körmérete a középág és korona között:	17·2 «		

Budapesten, 1940. március havában az agancskiállításon I. díjat, aranyérmét nyert és a földművelésügyi miniszter tiszteletdíját kapta.

AZ ARABS VÉRVONALAK AZ ANGOL TELIVÉRBEN.

Írta: Horváth Zdenko.

Az angol telivért az arabs alapanyagból tenyésztették ki. Így tanultuk ezt mi, lótenyésztők és ez az általánosan elterjedt nézet. A huszas évek elején azonban megjelent *Becker Fr.* és *Bunsow R.* »Igazság és költészet a General Studbookban« című cikke. Ez nagy feltűnést keltett, mert az angol telivér származásáról éppen az ellenkezőjét állította. Erre megkezdődtek a szaklapokban a viták. *Gróf Lamberg* tábornok a bécsi »Sportzeitung«-ban »Hamis Dogmák« című cikkében támadta az új felfogást.

Az alábbiakban *Becker* állításainak rövid kivonatát óhajtom ismertetni:

»Kincesem«, a magyar csodakanca. Született 1874-ben, Tápiószentmártonban, *Blaskovits Ernő* ménésében. Apja »Cambuscan«, anyja »Waternymph«. 54-szer futott és 54-szer győzött.

Mi az angol telivér?

Keleti alapból kitenyésztett fajta.

Ezt olvassuk a régebbi és az újabb lóismerők minden kézikönyvében. Mindenki elhiszi és esküszik rá, pedig ez hamis és elavult felfogás.

Helyesebb volna a tétel így megfogalmazva: a telivér az úgynevezett arabssal való keresztezés ellenére elérte mai teljesítőképességét. Mert, ha ezt az arabnak köszönhetné, akkor utóbbinak jobbnak kellett volna lennie, mint amilyen a már ősidők óta ismert versenypóni, a »Galloway«. De nem így volt, mert a Galloway az arabot versenyben csaknem mindenkor legyőzte.

Angol szakírók az angol telivér fölényét nem keleti vérű ősökkel magyarázzák, hanem azzal, hogy a telivértenyésztés valódi kiinduló pontját, a kelta pónit, a »Galloway«-t már sok évvel azelőtt, mielőtt az arabs lovak behozatala megkezdődött volna, versenycélokra használták. Ez a fajta pedig Angliában és Írországban már a történelem előtti időkben, tehát évszázadokkal, sőt talán évezredekkel az újabbkori emberi közművelődés megszületése előtt honos volt.

Az angol-ír »Galloway« őskori emlékek, illetve az ásatások során napvilágra került csontmaradványok alapján bizonyítható származása e cikk szűkreszabott

keretében nem tárgyalható. De annyit megállapíthatunk, hogy ezek a lovak nyilvánvalóan a régi britanniai póninak, vagy Gallowaynak, tehát egyszersmind az angol telivérnek is röghöz kötött elődei.

A telivér tehát ebből a kismövésű angol ősi versenylófajtából keletkezett, azért ma is könnyebb kismövésű jó telivért tenyésztetni, mint nagyot. Egyetlen lófajtában sem találunk olyan szép és nemes példányokat, mint a polópónik között.

Már *Cæsar* és *Virgilius* is megírta, hogy az északi brittek, a piktek és a skótok által tenyésztett pónik nagyon gyorsak és szívósak, s ilyenek maradtak az arabsok behozataláig, mert *Blundeville* (1560), *Markham* (1590), *de Guy* (1670), *Hope* (1690) és a francia *Solysell* (1680) mind azt mondja, hogy a bennszülött angol versenypóni a török, spanyol és berber lovakat nagyon felülmulja.

Az angol »Stud Book« I. kötete meggyőzően, bebizonyítja, hogy az angol telivérben sok van a kelta Galloway véreből. Nem szabad feltennünk, hogy az úgynevezett Royal mares kivétel nélkül afrikai vagy ázsiai eredetűek voltak. Sok volt közöttük a »Galloway«. Sőt azt mondják, hogy közülük néhányat II. Károly király Magyarországból hozatott.

Biztos, hogy az angolok öntudatlanul, pusztán az ott szokásos tenyész eljárás révén a tenyésztéssel nagyon sok török, arabs és perzsa vért selejteztek ki. A tenyésztési elv ugyanis Angliában nagyon egyszerű s a következőképpen hangzik: »Csak a legkiválóbb győzteseket használd tenyésztésre.« Mivel pedig az arabsok a versenyben az angol lóval szemben mindig alulmaradtak, keresztezett ivadékaik pedig, mennél több arabs vér volt bennük, annál kevesebb eredményt értek el a versenypályán, természetesen, hogy az említett tenyésztési elv alkalmazása révén az angol telivérben levő arabs vér egyre jobban felhígult. Annyival is inkább, mert a versenyben lemaradt lovakat nem tenyésztették tovább, hanem csak azokat, amelyek győztek s amelyekben rendszerint kevés volt az arabs vér. Ilymódon az arabs jelleg az utolsó két évszázad versenyüzeme révén csaknem teljesen kiszorult.

Ezek után térjünk át arra, milyenek a behozott keletivérű ló teljesítményei, illetve, mennyiben alkalmasak az angol ősló megjavítására, helyesebben, egy új fajtának, az angol telivérnek állítólagos kialakítására.

Noha a berber ló egészséges és szívós nyerges és málhás ló volt, teljesítményeiről alig hallani valamit. Annál bőségesebben terjesztenek világszerte olyan regéket, amelyek az úgynevezett arabnak mesébe illő teljesítményeiről szólnak. A mesemondók majdnem mind Napkeletről jöttek. De sokszor Arábiában járt európaiaktól is hallunk ilyen regéket. Többek között *Dawners E.* tábornok is azt írja: »Les chevaux du Sahara et les moeurs du Désert« című könyvében, hogy az arabs lovak a Sahara-sivatagban huszonnégy óra alatt könnyen vágtnak hét-nyolcszáz kilométert, s hogy napi nyolcvan kiló teljesítmény nekik hónapokig meg sem kottyán.

Ezzel szemben arabs lovakkal tanukkal igazolt teljesítményei a következők:

1905-ben verseny volt egy angol telivér és egy arabs között a sivatagon át Kairóig, 144 kilométer távolságon. A telivér útközben letört, az arabs pedig hét óra ötvenkét perc alatt célhoz ért, teljesítménye tehát háromszázöt méter volt percenként.

1911-ben egy angol tüzértiszt Indiában, Madras mellett, fogadásból egy botmérték szerint 145 centiméter magas arabson könnyen elment öt nap alatt 674 kilométernyire.

Mongenot hadnagy az »V. Chasseurs d'Afrique« ezredben, Algír mellett nyolcvan kiló testsúlyával egy arabson hat óra ötvenkilenc perc alatt kilencven kilométert lovagolt, s lovaglása végén hat akadályt ugratott a versenypályán; ez percenként 216 méter teljesítmény. E teljesítmények bizonyítják, hogy az arabs egészséges és szívós lófajta.

Lássuk most teljesítményeit angol versenypályákon és angol ménesekben.

Először is le kell szögeznünk, hogy a példászerű angol győztesek közül egyenes anyai ágon egyetlen egy sem származtatható behozott arabs kancától. Azonkívül az sem bebizonyított tény, hogy a behozott »berber« kancák tisztavérűek voltak, sőt egyesek esetében kiderült, hogy félvér volt. A *Bruce Lowe* elméleten, régi törzslapokon és versenynaptárakon alapuló s e mellett szóló bizonyítékok felsorolása helyszűke miatt itt nem lehetséges.

A Tutbury-ménés »keleti« kancái állítólag mind attól a tizenkét kancától származnak, amelyet 1605 április 6-án az egyik osztrák főherceg ajándékozott *I. James* királynak. Az »Illustrations of British History« című kiadványban azonban ez a tizenkét kanca a velük érkezett tizenegy ménnel együtt »nápolyi versenylovak« címen szerepel. Az utóbbiak viszont a XVII. században többnyire angol ménnek leszármazottai voltak.

Az említett »keleti« törzskancák ezek szerint — sok más társukkal együtt — legjobb esetben angol félvérek, legtöbbször pedig tisztavérű ősi kelta »Galloway«-k. A dolog fontossága miatt ismételen hangsúlyoznunk kell, hogy a »berber«-t az »arabs«-tól akkortájt egyáltalában nem különböztették meg. Például a »Harpurs Arabian«, »The Godolphin Arabian«, »The Cullen Arabian« és »The Sedley Arabian« — St. Simon hetedik törzsanyjának az apja — nevű apamének tulajdonképpen nem arabok, hanem berberek voltak.

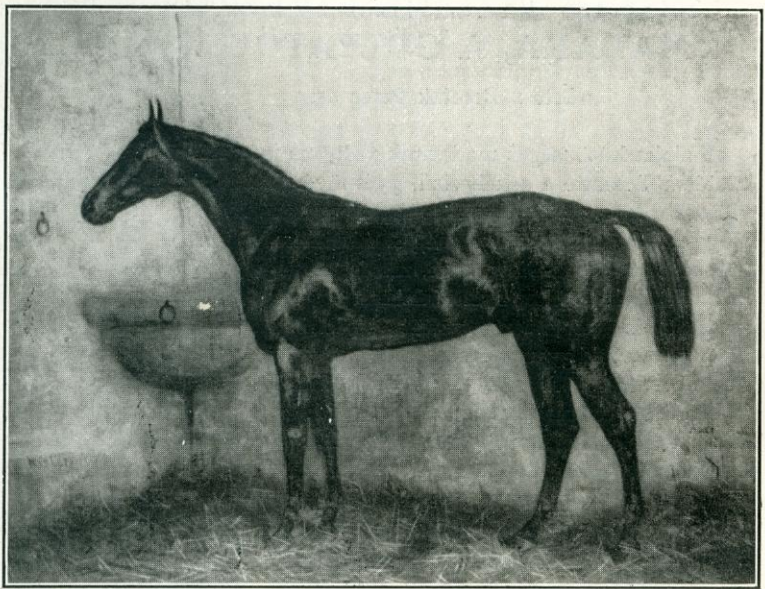
Az angol telivértenyésztésben résztvevett arabs törzskancáknak mindössze két esetben akadunk nyomára; ezek egyikét 1766-ban *Orford lord*, másikat pedig 1767-ben *Ferrer lord* hozatta be. További ilyen példákat nem említhetünk, de megállapíthatjuk, hogy az angol telivértenyésztésben anyai ágon az arabs vérenek semmi szerepe sem volt.

Más a helyzet a törzsmének ügyében. A mai napig három törzs maradt fenn: az 1704-ben behozott »Darley Arabian«, valamint a »Byerley Turk« és a »Godolphin Barb« törzse. Az elsőnek említett törzsmén ivadékaival sokkal gyakrabban találkozunk, mint a másik kettőével. A többi behozott arabs mént, a »Damaskus Arabian«-t, a »Leedes Arabian«-t, a »Newtons Arabian«-t és még másokat szintén megtaláljuk ugyan a száz év előtti

törzskönyvekben, de egyik sem szerepel az akkoriban ellettelivérek egyenes apai leszármazási ágában.

A »telivér« elnevezést az angol lóversenytörténet 1739 óta használja. Így neveztek már akkor a tisztavérű angol versenylovakat, megkülönböztetésképen az arabs és a berber keresztezésektől. A XVIII. század végén az angol tenyésztők felismerték, hogy az »arabs divat«-tal minden igaz ok nélkül túloztak, ezért csakhamar le is tűnt. 1770-ben Angliában még huszonegy arabs vagy berber törzsméntől származó versenylovó nyert »Flyer«-versenyt, 1790-ben pedig már csak egy! Sőt ez az egy is vadászló — »Hunter« — volt és versenyét egyedül futotta végig.

Csak 1803-ban tudott ismét egy úgynevezett arabs apamén versenygyőztes utódnak életet adni. Ez a »Wellesley Grey Arabian« volt. A tőle és egy »Maria«

»Kisbér«, angol telivér mén. Született 1873-ban, a kisbéri állami ménesben. Apja »Buccaneer«, anyja »Mineral«. Angol »Derby« és a »Grand Prix de Paris« győztese.

nevű angol telivérkancától származott »Fair Ellen« néven elkönyvelt kanca akkoriban több »Flyer«-versenyt nyert. Tőle származott a »Lilias« nevű »Oak«-győző kanca (1826., apja »Interpreter«).

1875-ben és 1879-ben *Upton* és *Blunt* ismét megkísérelte az arabs apamének behozatalát és keresztezését angol telivérkancákkal. Ettől azonban az angol telivér sem erőteljesebb, sem egészségesebb nem lett, de nem javult a teljesítőképessége sem.

Mindent egybevetve, arra az eredményre jutunk, hogy az angol telivértenyésztés kevés keleti, főképpen berber lóból, elsősorban azonban bennszülött, ősi kancából indult ki és hogy azok a kísérletek, amelyek — további arabs vér hozzáadásával — a keresztezések javítását célozták, majdnem mind eredménytelenül végződtek, sőt, inkább rontottak a fajtán. Javulás egyetlen esetben sem volt megállapítható, ellenkezőleg, mennél inkább fogyott a tenyésztés során az arabs vér, annál kiválóbbá lett az angol telivér, ami egyébként a versenyek hatvan év óta állandóan javuló időeredményeiből is kitűnik.

A mult század nyolcvanas éveinek elején ugyan még volt néhány kísérlet arabs keresztezésekkel, ezek azonban mind rosszul sikerültek. Így azután az angol

telivér arabs vérrel való »feljavítás«-ának ábrándja lassacskán végképen szertefoszlott. Ma már elmondhatjuk, hogy az angol telivérek minősége szempontjából sokkal jobb lett volna, ha arabs ló sohasem látja meg az angol partokat!

Alig lehet vitás, hogy ha lehetséges volna kiküszöbölni azt a vért, amely a bennszülött »Galloway« révén került az angol telivérbe, a mai elképzelés szerint versenylóról nem is beszélhetnénk.

MADARAKRÓL

Rovatvezető: **Vasvári Miklós dr.**
a M. Kir. Madártani Intézet főadjunktusa.

SZIKES VIZEINK KIVESZŐ MADARA, A GÓLYATÖCS.

Írta: **Beretzk Péter dr.**

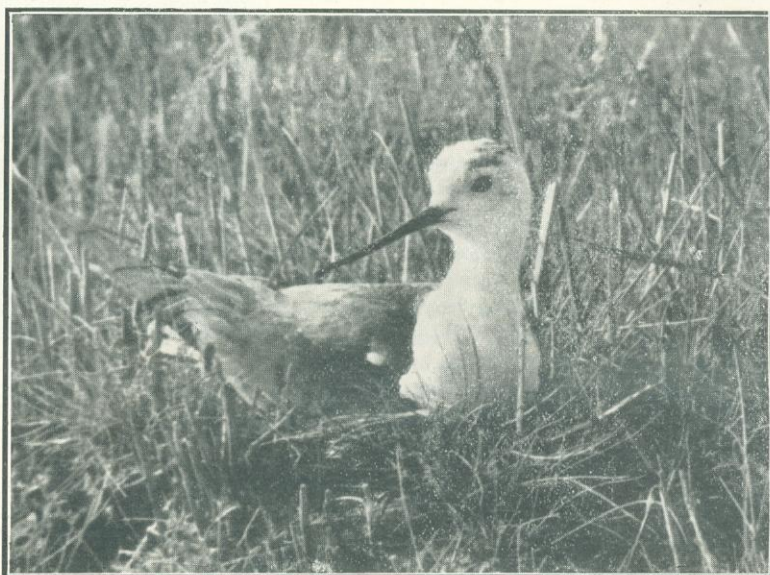
Valaha közönséges madarunk volt, ma már ritkaság. Életét a Teremtő a sekélyvizű, gyérnövényzetű szikesek világához kötötte. Az ilyen területekben hazánk, főképpen Nagy-Alföldünk néhány mélyebb vidéke, különösen a Duna-Tisza köze, ma is bővelkedik. Ennek a különös madárkának egykor gyakori és közismert voltát legjobban bizonyítja a föld gyermekének ajkán született sok elnevezése. A sok névben megannyi jellemző alaki tulajdonsága domborodik ki. A hivatalos »gólyatöcs« név mellett vidékenként a gólyalábú, székigólya, székiszarka, gólyasneff, koszonca, gyöngyvérliile elnevezések is járnak. Népünk e madár neveiben a gólyához való hasonlóságára utalt, pedig ezt a gerlenagyságú madarat fehérfelete színezetén és hosszú, vörös lábán kívül semmi sem emlékezteti a gólyára. A »sziki« jelző már helyesebb, mert életfeltételeit leginkább a szikeseken találja meg. Az irodalom számos régi fészkelőtelepét tartja számon. Apaj, Úrbó, Ócsa, Szeged, Kerekegyháza, Kún-szentmiklós, Orgovány, Izsák, Akasztó, Pancsova, Palánka, Ercsi, Csurog, Aldunai-Rét, a Velencei-, Balaton- és Fertő-tavak melléke azok a helyek, ahol a gólyatöcs valamikor tömegesen fészkelte és költött.

Anyira tömegesen, hogy tojását, akár a bibictójást, kosárszámra hordták a pesti piacra; mint inyecsemege igen kapós volt.

Mennyire elszomorítóan hangzik a mai hivatalos madártani megállapítás: »Manapság eltelik egy évtized is, amíg újból megtelepednek«. Manapság bizony valószínűségi élmény, ha a szikesek világát járó természetbarátnak ez a madárka csak egyszer is útjába akad. Tündezik, pusztul a magyar életből, a megváltozott magyar világból. Mert nemcsak a nép változott meg, megváltozott a föld és a földet benépesítő madárvilág is. Fajok serege tűnt el nyomtalanul, mint ahogyan szertefoszlott a lápok, a pákások világa. Ahol valamikor haragoszöld szigetekkel tarkázott síma víztükörben reszketett a bodorfelhős alföldi ég, most kiaszott sivatagot találunk. Ha ezt koratavasszal el is önti a csapadék-víz, sokáig nem állhat meg rajta, mert a keresztül-kasul

húzódo csatornahálózaton a víz egy-kettőre eliramlik a Dunába vagy a Tiszába. Ott, ahol sokezernyi madár találta meg békés, nyugalmas otthonát, most porzik a szikes az éhes birkanyáj körmei alatt. Ez a magyarázata a gólyatöcs szomorú magyar sorsának is. Most óvjuk, védjük, ha megjelenik; kérdés azonban, meddig fog még megjelenni. Eltűnnek a vizek és már nem lesz nálunk keresnivalója. Az igazi védelem az lenne, ha védett területeket biztosítanánk neki. Ismét a miénk lenne ez, az Európa déli és délkeleti részében honos, még Ázsia közepetáján és Afrika északi vidékein fészkelő madár. Nyugat felé hazánk utolsó fészkelő állomása. Németországba csak ritkán vetődik el belőle egy-egy példány.*)

Lába szerfelett hosszú, vékony, gyenge és rózsaszínbe hajló vörös színezésű. Hossza, beleértve meglehetősen hosszú nyakát és csőrét is, 35—37 centiméter. Lába körülbelül ugyanilyen hosszú. Különösen repülése közben vesszük észre ezt az aránytalanságot. Amikor felemelkedik a levegőbe, lába még függőlegesen lóg alá, csak gyorsabb repülése közben helyezkedik el lassan vízszintesen. Hosszú lába ilyenkor úgy tűnik fel, mintha valami koloncot vonszolna maga után, terhesnek és valamennyire repülési akadálynak látszik, de annál jobb hasznát veszi, amikor a vízben keresgél. Mozdulatai

Fészken ülő gólyatöcs. A szerző felvétele.

kedvesek, finomak, kecsesek. Ha veszély fenyegeti, megáll, lábát kinyújtja, mintha egyszerre megnőne. Nyakát is kiegyenesíti, hogy a veszélyt messziről észrevehesse. Aránytalanul hosszú lába akkor is szembetűnő, amikor ül; mintha ilyenkor is akadályozná, hasa alatt behajlítva sem tudja úgy elhelyezni, mint a többi madár, hanem az ugrásra kész szöcske módjára kissé felemelve tartja.

A madárka másik aránytalansága már nem látszik esetlenségnek, hanem inkább kedvessé, bájossá teszi. Vékony nyakán aránylag nagy a feje és rajta kormos-fehér arcából mint valami égő rubin élénken villog ki lileszerű nagy, piros szemé. Tekintete nyílt. Egészen más, mint a gémekek nagy, sárga szemének álnok sunyisága. Fekete csőre vékony, gyenge, töve még puhább; a híg

*) Ritkán fészkel Hollandiában is.

sárban, latyakban való keresgélésre termett. Szárnya a sólyoméra emlékeztet, hegyesen végződik. Gyors szárnycsapásokkal száll, repülési iránya és síkja egyenes, ha nekilendül, sebesen halad. A levegőben gyors fordulatokkal remekelni hosszú lába miatt nem tud. Kormánytollai rövidek, szürkék. Szárnya felül ércesfekete. Tarkója

A gólyatöcs »... aránytalanul hosszú lába akkor is szembetűnő, amikor ül... az ugrásra kész szöcske módjára kissé felemelve tartja«. A szerző felvétele.

feketén foltozott, egyébként az egész madár fehér. Tollazata rövid, az egyes tollak elég merevek. A tojó már nem olyan ércesfényű, fekete színe tompább, inkább sötétbarnába hajló. Mind a hím, mind a tojó tarkófoltjai télen élénkebbek. A fiatal madár a tojóhoz hasonlít.

»... a fészkekben hat tojás van...« A szerző felvétele.

Költözőmadár. Hozzánk, kisebb csapatokba verődve, április második felében érkezik; tőlünk augusztusban, szeptemberben eltávozik. A telet Afrika belsejében tölti. Avas növényi anyagokból összehordott kezdetleges fészket füves, sásos, ritkásabb szigeteken a földre vagy

a vízből kiemelkedő zombékokra rakja. Tojásait június elején találjuk. A fészkelő párok néhány száz méteres körzetben — ha megfelelő fészkelési hely kínálkozik — együtt maradnak. Rendesen három, esetleg négy tojást tojik. Ezek a bibic tojásához igen hasonlítanak, de valamivel kisebbek, keskenyebb végük csúcsosabb, alapszínük is valamivel sárgásabb. Foltozatuk durvább, összefolyóbb. Az anyamadar tizen-nyolc-húsz napig kotlik. A kikelt fiókák csupa fej-láb madarak, megszáradásuk után rögtön szaladnak és egerek módjára, ügyesen bujkálnak a gazos, füves helyeken. Ott biztos menedéket találnak. A fiatal madarat csak akkor tudjuk elfogni, amikor anyjával kimerészkedett a szabadabb vízre és hirtelen meg tudjuk lepni.

Nem nagyon félénk. Azt is olvassuk róla, hogy bizalmas természetű. A magam tapasztalata szerint ez az állítás annyiban helytálló, hogy később a madár csakugyan bizalmassá is válhat. Fészket gondosan rejtegeti és ügyel arra, hogy el ne árulja. Ember közeledésére vagy az első piros lábú-cankó avagy bibic vészjelére a környék gólyatöcsei úgyszólván egyszerre kelnek fel fészkeikről és egyenesen az ember felé tartva, messzire hangzó »guity, tecs« szavukkal — ettől ered a »gólyatöcs« elnevezés — betöltik a nyár derekán amúgyis csendes szikes világot. Az ember mögött többszáz méterre valamely sziget szélén leszállnak, szedegetnek és fészkeikre mindaddig vissza sem térnek, amíg a veszedelem meg nem szűnt. Akkor sem jönnek egyenesen vissza fészkeikre, hanem előbb más szigeteken szállnak le. Néha napokig tartó fáradtságba kerül, amíg fészkeire ráakadunk. Ha azután körülötte babrálunk, a siránkozó madarak fejünk fölé kerülnek és panaszos szavuktól hangos a határ. Ha a fészkek körül naponta többször is megfordulunk anélkül, hogy a fészkeket megbotlygatnánk, az értelmes kis madár bizalmassá válik. Már nem röpköd fölöttünk siránkozva, csak elszalad fészketől 25—30 lépésnyire és ott várja meg távozásunkat. Leshelyből való fényképezése alkalmával a gép berregésére vagy csettenésére kezdetben fészkeről elszalad, később a zörejekre már nem hederít. A füttyöt, az emberi beszédet hamar megszokja, úgyhogy fészkeről ilyen hangokkal később már el sem tudjuk zavarni.

A szegedi Fehértó területén — ennek 350 holdja ez év tavasza óta törvényes madárvédelmi terület — a gólyatöcs minden tavasszal rendszeresen megjelenik és kedvező körülmények között fészkeléshez lát. Néha csak három-négy, gyakran azonban nyolctíz pár is otthont alapít. 1939 tavaszán is több pár fészkel ott. Ezidén a tömérdek csapadékvíz áradása több fészket elmosott. A bemutatott egyik fényképen a fészkekben hat tojás van. Ennek az a magyarázata, hogy az egyik pár fészket az ár éppen tojásrakás előtt rombolta szét. Újabb fészkek építésére már nem volt idő, ezért a tojó a szomszédos fészkekbe rakta tojásait. Megfigyeltem, hogy a kettős fészkeket csak az egyik madárpár gon-

dozta, felváltva a hím és a nőstény ült rajta. Később ez a fészkalj is elpusztult, mert a kóbor juhászkutyák a tojásokat felfalták.

Hazánkban a gólyatöcs madártani szempontból különösen értékes. Ama fajok közé tartozik, amelyek miatt a nyugati madarászok szívesen keresik fel Magyarországot.

Állandó vadászati tilalommal, törvényesen védett madár. Ahhoz azonban, hogy a madarak között továbbra is dicsekedhessünk vele, ez az intézkedés még nem elegendő, még nem védi meg a teljes pusztulástól. Biztosítanunk kell megtelepedését; szélteben az országban védett területekkel talán még vissza lehetne csalogatni ezt a kedves kis madarat. A szegedi Fehértavon évről-évre megkísérelt és legtöbbször meg is valósított fészkeléséből erre lehet következtetni. Addig igyekezzük számunkra megmenteni, amíg még van belőle mit megmenteni.

A következő években a gólyatöcs fészkelése és eredményes költése a szegedi Fehértavon biztosítva van.

A nyaktekeres kétszeri költése. »A Természet« XXIII. évfolyamának 5. számában beszámoltam arról, hogy a nyaktekeres kétszeri költését sikerült gyűrűzött madarakon biztosan megállapítanom. Akkor azt a véleményemet is kifejeztem, hogy a nyaktekeres rendszeresen kétszer költ és a második költés csak kivételesen marad el. Ezt a véleményemet az azóta elmúlt években szerzett tapasztalataim is igazolják; ezekről most röviden beszámolok.

Miként előző cikkemben már említettem, a fészkelő nyaktekerespárok gyűrűzését 1936-ban kezdtem meg; akkor egy pár fészkelte kertünkben. Ez a pár kétszeri költéssel tizenkét fiókát repített.

1937-ben ismét csak egy pár fészkelte és szintén kétszer költött nálunk. Az első költésből a fiókák június 17-e és 21-e között repültek ki. Június 12-én egy másik oduban már három tojás volt; ez a két költés tehát igen közel esett egymáshoz, mert az első fióka csak 17-én repült ki, ekkor a másik fészkekben már nyolc tojás volt és a tojó már kotlott. A teljes fészkalj kilenc tojás volt. A kétszeri költésre tíz fiókát repítettek.

1938-ban két pár fészkelte a kertben, de mind a kettő csak egyszer költött. Az egyik fészkaljban kilenc fióka volt, ezek június 25-e és 27-e között repültek ki, a másik fészkekben lévő öt fióka pedig július 8-án hagyta el az odut.

1939-ben ismét két pár fészkelte nálunk és mind a kettő kétszer költött. Az egyik pár első költéséből június 17-én és 18-án kilenc fióka repült ki. A második költést csak a fiókarepítés után kezdték el; június 25-én két tojást találtam, számuk később hétre növekedett. A tojásokból hat fióka kelt ki, tehát ez a pár ebben az évben tizenöt fiókát nevelt fel. A másik párnak először nyolc fiókája volt, ezek június 23-a és 25-e között repültek ki. Második költésük tojásait június 30-án találtam meg, ezeknek száma akkor már hat volt, tehát 24-én tojta első tojását (a nyaktekeres naponta egy tojást tojik). A teljes fészkalj hét tojás volt, ebből hét fióka kelt ki, tehát ez a pár is tizenöt fiókát repített.

1940-ben is két pár fészkelte kertünkben. Ezek közül az egyik pár kétszer, a másik csak egyszer költött. A kétszer költő pár először kilenc fiókát nevelt fel. Ezek június 21-e és 25-e között repültek ki. A második

Nyaktekeres. Csörgy Titusz festménye.

költés ebben az esetben sem kapcsolódott az elsővel, mert csak július 4-én találtam hat tojást. Ebben a fészkaljban hét tojás volt; hat fiókát neveltek belőle. Összesen tehát tizenöt fiókájuk volt. A másik pár kilenc fiókát nevelt, ezek június 24-e és 28-a között repültek ki az oduból.

Végeredményben öt év alatt a megfigyelt nyolc nyaktekerespár a kétszeri költés szempontjából öt határozott és három tagadó adattal gyarapította tapasztalataimat. Ez természetesen még nem elég ahhoz, hogy végérvényesen következtethessünk. Mindemellett már ebből is megállapítható, hogy a nyaktekeres kétszeri költése, legalábbis a budai hegyvidéken, nem valami ritka dolog.

íjf. Szöcs József

Káposztalepkéssel etető kertirozsdafarkúak. Ez év június 7-én a csongrádmezei Sövényházához tartozó Levélny-majorban kirepült fiókáit etető kertirozsdafarkú- (*Phoenicurus ph. phoenicurus* L.) párt figyeltem. A sáros székényomokban rengeteg káposztalepke ült, illetve repkedett fölötté. A rozsdafarkú pár naphosszatt csakis ezekre vadászott. A tojó leginkább a földön ülőket kapta el, a hím ellenben gyakran a repkedőket üldözte és zsákmányát néhány méteres hajsza után a levegőben fogta el. A fára szállva, a még vergődő lepkét előbb az ághoz verdesték és csak azután adták fiókáiknak. Ezek a szárnyakat letépték és a szárnyatlan lepkéket lenyelték.

Hasonló megfigyelésről számol be Rácz Béla az »Aquila« 1914-es évfolyamának 271—72 oldalán. Szerepi méhese mellett — Biharban — 1914 május és június havában a kertiposzáta (*Sylvia b. borin* Bodd.) csak galagonyapillével (*Aporia crataegi* F.) etette fiait. Rácz a letéptett szárnyak javarészét összegyűjtötte;

közöttük 197 jobb felsőszárnyat talált, vagyis legalább ennyi, de a valóságban jóval több lepkét fogtak.

Pátkai Imre dr.

Tövisszúrógébcics és gyík küzdelme. A pusztaszeri Árpád-emléket övező akácokban különösen viselkedő tövisszúrógébcicset láttam. Az útról fel akart repülni, de ismételten visszaesett. Zavarni kezdtem, hogy elfoghassam. Erőlködve, alacsonyan elszállt és mintegy 50 méterrel odébb leült az útra. Messzelátóval megállapítottam, hogy csőrében egy gyík ficáncol. Rálöttem és rögtön hozzászaladtam, mert a gyíkot is meg akartam szerezni. A gébcics kimult, de a gyík (*Lacerta taurica* Pall.) görcsösen harapta a madár csőrének alsó káváját. Felemelhettem a madárral együtt, sőt rajta lógott miközben hazavittem és meg sem kísérelte a menekülést; pedig a séta egy óránál tovább tartott. Végül le kellett fejtennem élettelen támadójáról.

Pátkai Imre dr.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Az »Ásványvizek országa.« Melyik is lehetne ez más, mint a... Székelyföld?! Az ásványos vizek a földkerekség egyetlen táján sem buzognak fel olyan tömegesen, sőt mondhatnók zsúfoltan, mint a Hargita környékén. És ennek nagyon egyszerű, első hallásra megérthető a magyarázata. Csupán arra kell utalnunk, hogy a Hargita a föld mélységéből nem is nagyon régen, mindössze alig két-hárommillió esztendővel ezelőtt tódult a felszínre. A Kárpátok láncának legutóbbi jelentős gyűrődésével kapcsolatban a földkéreg a Kelemen-havas—Hargita vonulatának irányában meghasadozott, s az izzón folyó kőtészta feltódult. Ez természetesen nem egyetlen mozzanatképen zajlott le, hanem több részletben. A Hargita déli szakaszán, a Bodoki-hegységben még a jégkorszak elején, ezelőtt mintegy hatszázezer évvel is volt működő tűzhányó.

Mindezt azért bocsátottuk előre, mert a szénsavas meg a kénes ásványvizek képződése a kialudt tűzhányók szén- és kéngázának feltódulásával van szoros összefüggésben. Vagyis más szóval, a Székelyföld tömérdek ásványos forrása — ahogyan a székely góbé helyesen mondja — »borvize« annak a területnek tűzhányó természetét árulja el. S az is természetes, hogy mennél régebben működött valahol a tűzhányó, annál elmosódottabbak és ritkábbak hajdani tevékenységének nyomai.

Az »Ásványvizek országában« a szénsavas — széndioxidos — források a leggyakoribbak. Számuk mintegy kétezer. Ásványos tartalmuk szerint a vegyészek több csoportot különböztetnek meg. Ezúttal azonban elég hangsúlyoznunk, hogy a Hargita tűziközetes területén feltűnő nagy a források vastartalma; a Kárpátokhoz tartozó homokkövek övében az ásványvizek inkább meszesek.

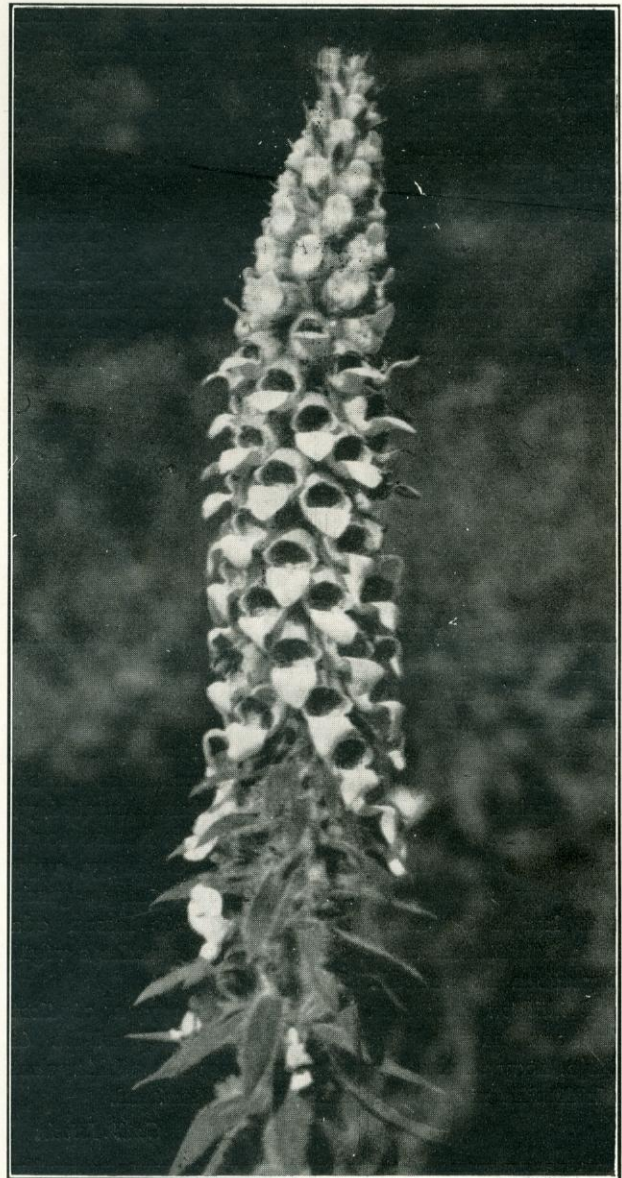
Nagyon érdekes a másik nagy csoport, a kénes forrásoké. Tudnivaló, a kénes gőzök és gázok feltódulása jelzi leginkább, hogy a tűzhányó csak nemrég fejezte be működését. A legtöbb kénes forrás Torja környékén ismeretes.

Igaz, hogy a Székelyföldön kivételesen olyan kénes víz is akad, amely szerves eredetű. Van továbbá olyan is, amelyben vaskénes — pirit, markazit — bomlása során felszabadult kén van.

Külön csoportot alkotnak a sóforrások. Parajd meg Szováta közelében, ahol a sósziklák a felszínen vannak, a sóforrások keletkezését szemmel tarthatjuk. A mélyebb szintekből származó konyhasós vizek összetétele bonyolultabb.

Megjegyezhetjük végül, hogy a Székelyföld ásványvizeit hőfokuk alapján hideg és langyos források csoportjára oszthatjuk. Ez utóbbiak hőmérséklete — *Bányai János* szerint — a mostani 20—26 C foknál jóval magasabb lehetne, ha vizüket mélyfúrással közvetlenül anyaközetükből, vagyis lehülés nélkül, segítőnk napfényre.

Gaál István

Gyapjasgyűszűvirág (*Digitalis lanata*) Tahin, az erdőszélen.
Nadler Ferenc † felvétele.

Gyapjasgyűszűvirág. Mindenki ismeri a kertekben dísznövénynek ültetett pirosgyűszűvirágot. Pártája piros, belül piros pettyes, nagy és harangalakú. A pirosgyűszűvirág azonban nálunk nem honos, Európa nyugati részéből származó növény, legkeletibb termőhelyei is nyugatra vannak tőlünk. Nemcsak kerti dísz, hanem szívre ható mérge miatt gyógynövénynek is termesztik;

gyógyszertárainkban a Mátra alján termesztett gyűszűvirágot dolgozzák fel. A gyűszűvirágnemzetségeknek vannak azonban déli és keleti fajtái is, ezek közül kettő Magyarországon is honos. Az egyik a sárgagyűszűvirág (*Digitalis ambigua*), ez nagyon hasonlít a pirosgyűszűvirághoz, de pártája világossárga, belül világosbarna rajzolat díszíti. Ez a legközönségesebb gyűszűvirágunk az egész országban elterjedt. Különösen erdők szélén, vágásokban gyakori. Az előbbi két gyűszűvirágtól nagyon különbözik a gyapjasgyűszűvirág (*Digitalis lanata*). Virágai kisebbek és a párta alsó ajka akkora, mint a csöve, holott a piros és a sárgagyűszűvirág alsó ajka rövid, sokkal rövidebb a pártacsónél. A párta fehéres, csöve vörös barnán erezett, alsó ajka tisztafehér. Levelei keskenyek, élükön többnyire gyapjasak. Hazája Kisázsia és a Balkán, onnan a Szerémségen át felhatol a Dunántúlon át a Magyar Középhegységbe is; különösen a budai hegységben és a Mátrában gyakori. Szerepel a kerti dísznövények között is, de újabban sokkal nagyobb jelentősége, hogy a hivatalos gyógynövények közé sorolták. 1926-ban ugyanis kimutatták, hogy a gyapjasgyűszűvirág leveleinek hasonló a hatása, mint a pirosgyűszűvirágé, azzal a különbséggel, hogy hatása a szívre a pirosgyűszűvirágéval minőségben megegyezik, mennyiség dolgában azonban háromszorosan-ötszörösen felülmúlja. Különösen erős a vizelethajtó hatása. Ma már éppúgy készítenek belőle gyógyszert, mint a pirosgyűszűvirág leveléből s a tapasztalatok alapján akkor rendelik, amikor olyan gyorsabb gyógyhatásra van szükség, amelynek nem fontos a tartóssága.

Rapaics R.

A cápa tanulékonyasága. Még a legtöbb vadállatot kedvező színben feltűntető *Brehm* leírásában sem találunk olyan adatokat, amelyek a cápák különösebb értelmességének bizonyítására alkalmasak. Annál meglepőbbek tehát az Ausztrália déli részében élő állatbarátnak, *M. Middleton*-nak idevágó tapasztalatai.

Middleton egy halásztól a petéből alig néhány órája kikelt apró cápát kapott ajándékba. Rögtön nagy akváriumába tette és hónapokig foglalkozott vele. A türelmes tanítgatásnak meg is lett az eredménye. Amikor *Middleton* csak újját mártja a medence vizébe, a cápa mindjárt előjön és különféle műúszómutatványt végez. Bizonyos jeladásra sodronygyűrűk hosszút során búvik át, más jelre bizonyos gyűrűket kihagy, vagy pedig a gyűrűk mellett surran el. Amikor pedig a gazda egész karját dugja a vízbe, a cápa szép lassan oda úszik, hozzátörleszkedik, akár a lúzelgő macska s végül tenyerében helyezkedik el.

Middleton különben hangoztatja, hogy a cápákat általában nagyon értelmes halaknak tapasztalta és állítja, hogy türelmes gyakorlással nagyobb példányokat is különféle mutatványokra meg tud tanítani.

Gaál István

KÖNYVEKRŐL

Szondy György: *Virágország, bogárország.* »Mesék a nagy természetből«. Róma Emy rajzaival. *Singer és Wolfner R.-T.* kiadása, Budapest.

Ezt a könyvet lapozgatva, az ember nem tudja, mihez fogjon előbb, a meséket olvassa-e vagy a képeket nézze. Nem lehet eldönteni, miben van több, nagyobb művészet, a szövegben vagy a rajzokban, de biztos, hogy méltóak egymáshoz.

Amikor a könyv végére értem, elülről kezdtem olvasni, majd, hogy másodszor is elolvastam, megint a természetrajzban nagy jártassággal megrajzolt kedves, bájos képekben gyönyörködtem. Aztán odaadtam a könyvet a Jézuskának, tegye egyik kisöcsém karácsonyfája alá, hadd örüljön az érdekes meséknek, hadd tanuljon belőlük természetrajzot. Biztos, hogy nemsokára valamennyit könyvnélkül tudja és egész életére emlékezetében marad, például:

hogyan termékenyül meg a szellő segítségével a mogyoróbokor, a fenyő és a rozs tenger virága, a méhek beavatkozásával a hóvirág, a bogarak, a pillangók, a poszméh hol virággal, hol mézzel táplálkozása folytán a rózsa, a vadmurok, a zsálya...

hogya a földdel táplálkozó, hasznos giliszta nem pusztul el, ha fejét a tyúk, farkát pedig a vakondok harapja le; csak néhány napig koplal, amíg feje és farka megint megnő...

hogya a katonabéka nem gondolja petékből kikelt ivadékeit, magukra hagyottan ezrével pusztulnak el; a dajkabéka nősténye sem törődik utódaival, a petéket csomós számra a hím hordozza hátsó lábán, míg csak ki nem kelnek; a Braziliában honos erszényesbéka hátán, bőre alatt hordozza százsámra »gyermekeit«, amíg kikeltek a petéből és mint apró ebihalak szabadulnak ki a vízbe; a csilei szűkszájúbéka meg szájában, hanghólyagjában neveli fiait...

hogya a szarvasbogár a tölgyfa nedvét szereti nyalogatni; a cserebogár sorsa, hogy két évig a földben csimaszkodik, mielőtt kifejlődik szárnyas bogárrá, aztán röptében elkapja és megeszi a denevér, vagy egy májusi dermesztő éjszaka után, reggel a gazda lerázza a fáról s a baromfi felfalja...

hogyan szaporítja és vándoroltatja fajtát a pitypang szélhordta szárnyas termésével, a bojtortján pedig a disznó csuhájára ragadó kampós-, horgas-szálú szőrhába burkolt magjával...

miképpen szaporodik a milliónyi szúnyog, hogy pusztítja fejlett korában a levegőben a denevér és a fecske, álcakorában a vízben a csikbogár és végül a vízbe petróleumot öntve az ember, mert a váltóláz terjesztésével veszedelmes ellensége...

mekkora veszedelme a fürjcsaládnak egy csendes nyári éjszakán a nagy eső és a kis fürjekre vadászó sündisznó, ennek turpisságán meg milyen leleményesen fog ki a róka, és hogyan jutnak árvaságra a fürjcsibék, mert anyjukat elfogja a bagoly...

hogyan vállal házmesterséget a veréb a gólyafészek aljában; milyen küzdelmes a téli hónapokra messzire, melegégyi tájakra elköltöző gólyák és fecskék élete és milyen sokan pusztulnak el vándorlásuk közben...

hogyan alussza végig a telet földbeásott lakásában az ürge — mégpedig külön a hím és külön a nőstény — a napsugaras tavaszról álmodva, hacsak el nem pusztul olyan zord télen, amikor a fagy mélyen lehatol a föld színe alá...

mimódon védekezett a meztelen ősember a hideg ellen tüzzel és az agyonvert farkas bundájával és hogyan nevelt magának a megszelídített farkaskölykekből segítő-társakat a vadászatban, a tanyaörzésben, majd később a pásztorkodásban...

Ezekben a virág- és állatmesékben a természettudós szerző nagy írói készséggel kelti fel a gyermek érdeklődését a megszemélyesített és emberi módon beszélő növények, virágok, rovarok, madarak és egyéb állatok iránt. A kedves kis történetekben a szereplők életkörü-

ményei és cselekedetei mint természetrajzi valóságok jobban maradnak meg a gyermek emlékezetében, mint az iskolai tankönyvekből kénytelen-kelletlen bemagolt unalmas adatfelsorolások.

Szondy György és Róna Emy mesekönyvének bizonyára olyan nagy sikere lesz, amilyen nemes törekvéssel készült a magyar gyermekek és... nem kevésbé szüleik számára.

Nadler Herbert

Rapaics Raymund: *Magyar kertek.* »A kertművészet Magyarországon.« A Magyar Könyvbarátok számára kiadja a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 4, 304 oldal. Ára félbörkötésben 20 P.

A kert az ember természetszeretetének talán legősibb megnyilvánulása. Kerten ezúttal nem a konyhakertet értjük, — az csak az úgynevezett belsősegeken művelt kisebb gazdasági üzem — hanem a dísz- vagy tájkertet, amelyben az embernek azt a törekvését látjuk, hogy a természetet közelebb hozza magához, szinte beilleszse házatája valamennyire mégis szűk keretébe. A művelt embernek ezt a törekvését végigkísérhetjük a legősibb időktől, kezdve a régi keleti művelt népeken és az európai ókoron. A kert nem egy helyen beilleszkedett a vallási hitéletbe, sőt maga a kert is a tisztelet tárgya lett.

Az emberiség nagy szellemi áramlatai legtöbbször a kertek sorsát is érintették, s a világtörténet legjelentősebb, akárhányszor véreskezű alakjai mint kertkedvelők ebből a szemszögből gyakran új megvilágításba kerülnek a mai ember elé. Ilymódon a kertek története egy fejezet az emberi művelődéstörténetből. A korok változó ízlését végigkísérhetjük a kertek elrendezésén s ebben különösen szorosan bekapcsolódik az építőművészetbe, kezdve az ó- és középkor szoros, zárt mértani alakjain a mai angol kertnek a természetbe tökéletesen beillő levegős, szabad képéhez; háttérben a repkénnyel vagy a vadszőlővel sűrűn befuttatott vidéki kastély vagy családi ház szinte hívogatja hétvégi pihenőre a természet után vágyakozó városi embert.

Rapaics ebben a munkájában sem kézikönyvet vagy száraz tudományos rendszerezést, hanem egy darab történetet, sőt színes képekben felsorakozó történetet ad az olvasóközönségnek. Hosszadalmas tudálékos bevezetés nélkül mindjárt azzal kezd, mit talált a letelepülő magyarság a római idők emlékeképpen a Duna-medencében, új hazájában. A magyar állam első két századában, Pannonhalma alapításától a tatárjárásig, a kolostorok képviselték a település legtökéletesebb módját, hiszen még az uralkodó is tavasztól őszi napokig élt sátorban s a díszes királyi palota csupán szereplésekre szánt helyiség volt. Ilyen viszonyok között természetes, hogy kertműveléssel először a kolostorkertekben foglalkoztak. Ezen és a középkori várkerten kezd a szerző a tárgyalást, majd végigmegy a »virágtáblás« kerten, a francia kerten, a múromokkal, barlangokkal, szomorúfüzecsoportokkal és más effélékkel édeskissé tett »érzelgős« kerten, a fákat nevelő kerten, a virágos tájkerten és a legújabb idők »építészeti« kertjén át a nagyvárosok körengetégenek sivárságába egy kis zöld természetet varázsoló közkertig.

Rapaics-ot lapunk olvasóinak nem kell bemutatni. Színes tollát, közvetlen, könnyed előadásmódját számtalan cikkében ismerhettük meg. Sohasem jár kitaposott ösvényeken, minden munkája egyéni, újszerű, mind az anyag összeállításában, mind tárgyalásmódjában. Ebben a munkájában sem ad hosszadalmas egybefolyó törté-

nelmet, hanem kiszakított színes képekben — mindegyik mint önálló cikk is napvilágot láthat — ismerteti a magyar kertek fejlődését. Könyvének szerkezete ezért legjobban *Gobineau* »Renaissance«-ának jeleneire emlékeztet. *Rapaics* ebben a munkájában ismét megmutatja, miként lehet a természettudományi kérdések taglalásánál a szellemi tudományok eredményeit és módszereit felhasználni. Könyvét nemcsak a kertbarátok, hanem mindenki, aki a magyar mult iránt érdeklődik, élvezettel forgatja.

Lengyel Géza dr.

Hankó Béla dr.: *Ősi magyar háziállataink.* »Alföldi Magvető«, II. — 3. — 162 oldal, 44 képpel. Kiadja: a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara, Debrecen, 1940.

A szerző »Ősi magyar háziállataink« címen foglalta össze a magyar háziállatokról eddig írt tanulmányait. A magyar ló eredete, az ősi magyar szarvasmarha, az ősi magyar juh, ősi sertéseink, az ősi magyar baromfi könyve főbb fejezeteinek tárgya. A külföldi szakembereket német- és francianyelvű kivonat tájékoztatja a könyv tartalmáról.

»Ősi magyar háziállataink kétezer év óta szolgálják a magyarságot és megérdemlik, hogy a gazdatársadalom szeretettel forduljon feléjük« — írja *Hankó* az előszóban.

A magyarság, a magyar föld és a magyar állatok szeretete jellemzi a szerzőt és könyvét is. De nemcsak a magyar állatok szeretetére tanít, hanem megbecsülésére is, nemcsak azért, mert magyar, hanem azért is, mert a hazai természeti viszonyok közepette a hazai fajta jobb a többinél.

Minden évben vetni kell, ha aratni akarunk. Úgy látszik, így vagyunk a szellemi magvetéssel is. *Hankó* híven követte ezt az elvet, mert minden évben volt új mondanivalója magyar háziállatainkról. Most csokorba kötve veti el szellemi kincseit a magyarság lelkébe s hogy bő termés lesz belőle, nem kételkedem, mert a magyar háziállatok megmentésének kérdését a kormány is feladatai közé iktatta s hogy ezt megtette, *Hankó Béla* tudományos munkásságának kiváló érdeme.

A könyv értékelésére természetrajzi szempontból nem térek ki, mert az egyes fejezeteket megjelenésük sorrendjében, lapunk régebbi évfolyamaiban amúgyis részletesen ismertettük. A könyvet állattani, állattenyésztési, mezőgazdasági, sőt művelődéstörténeti szempontból forgatni egyaránt öröm és haszon.

A könyv a magyar föld átalakító erejét is, mint eleven valóságot példázza. A felvidéki származású szerzőt Budapesten még az állattannak nemzetközileg egyformán művelt részei érdeklik. Debrecenben, a Hortobágyon megérzi és megérti a magyar föld átalakító erejét s így irányú kutatásoknak szenteli ott eltöltött éveit. A magyar föld a szerző munkásságát is átgyúrta magyarrá.

Ezt a hatalmas átalakító erőt figyelmen kívül hagyni s ennek évezredeken át kitermelt nemzeti kincseit elkötyavetyélni, veszni hagyni, bűn volna a magyar földdel, a magyarsággal szemben. Ennek az eszmének meggyőződéses hirdetője *Hankó Béla*. Erősen hiszem, hogy lelkes munkásságának eredménye lesz. Könyvét minden magyar ember figyelmébe a legmelegebben ajánlom.

Éhik Gyula dr.

Nemeskéri-Kiss Sándor: *Röptében.* »Egy magyar diplomata emlékeiből«. *Dr. Vajna és Bokor* kiadása, Budapest, 1940.

Nem szakmánkba vágó munka, alig találunk benne természetrajzi vonatkozást, mégis örömmel fogadtuk

megjelenését, mert szerzője lapunk régi, hűséges barátja és nemrég munkatársa is volt. Tavaly ilyenkor ismertettük »Egyszer volt« című, vadászati tárgyú, igen tartalmas könyvét.

Nemeskéri-Kiss Sándor ebben a művében is csodálatosan gazdag tartalmat sűrített össze. Olvasása mindenkinek taulságos, szórakoztató, sőt mulatságos is, mert megtaláljuk benne mindannak a rövid leírását, derűs jellemzését, ami a külföldön járó embert az államügyeken felül is érdekli.

A szerző mint államférfi három évtizedet töltött külügyi szolgálatban Hamburgban, Londonban, Párisban, Rómában, Berlinben, Szófiában, Stockholmban, Oslóban, Kopenhágában, Genfben, Helsinkiben és a balti tartományokban; nagy államférfiakkal, híres emberekkel, uralkodókkal találkozott és történelmi fontosságú kérdések megoldásán működött közre. Mint jókedélyű, életvidám, elfogulatlan, művelt szemlélő mindenhol jóindulatú érdeklődéssel nézte, figyelte, sőt tanulmányozta az idegen nemzetek életszokásait, általános jellemvonásait, erkölcsi felfogását, művészetét és minderről rengeteg érdekes adatot, tarka jelenetet, derűs kis esetet jegyzett fel. Rövid vázlataiból például megtudjuk, hogy akad Európában olyan ország is, amelyben senki sem csal, senki sem lop, ahol az emberek becsületesek, jók és ezenfelül... szépek is. Vagy talán éppen azért szépek, mert igazak? Az olvasó szinte irigyeli a szerzőt azért a nagy szerencséért, hogy életének néhány esztendejét Svédországban is tölthette.

A szerző a testedzés, a versenyjáték minden fajtáját gyakorolja, de — könyve tanúsága szerint — elsősorban a lovaglásnak, a versenyloknak lelkes híve; külföldi kiküldetésének minden állomáshelyén megkeresi és meg is találja a módját, hogy ezt a szenvedélyét kielégítse. Ahol alkalma van, emellett vadászik is, mert másik nagy szenvedélye a vadászat.

Ennek a könyvnek — ismétlem — annyira gazdag és olyan sokféle a tartalma, hogy egy rövid ismertetésben róla beszámolni még kivonatossan sem lehet. El kell olvasni!

Nadler Herbert

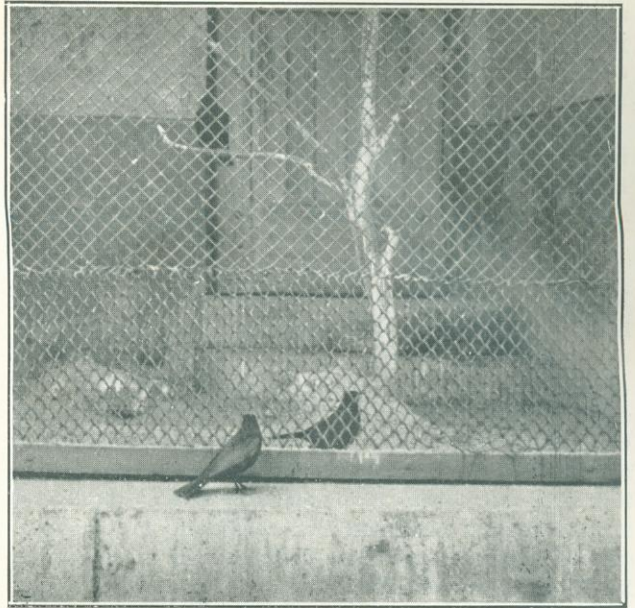
ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Szabad és fogoly madarak találkozása az állatkertben. Kertünket minden esztendőben szabad madarak is látogatják. Sokan közülük még fészkelnek is a lombos fák és sűrű bokrok ágai között. A leggyakoribb vendégek vadkacsák, gerlék, verebek, varjúk, szarkák és fekete-rigók. Ezekből a madaraktól az állatkert röpdéiben is vannak példányok. Érdekes és sokszor mulatságos jeleneteket láthatunk, amikor a szabad madarak meglátogatják raboskodó társaikat.

Az idegen vadkacsák otthonosan mozognak a nagy-tavon, megbarátkoznak az állatkerti rucákkal és gyakran házasságot is kötnek velük.

A verebek, a madárvilág szemtelen koldusai, nem törődnek bezárt rokonaikkal. Szabadon röpködnek egyik kifutóból a másikba, mindenütt megdézsmálják az eleséget és eszükbe sem jut, hogy a rács mögött csiripelő társukkal elcsevegjenek. Másképpen viselkedik azonban a többi madár.

Szabad fekete-rigó találkozása fogoly társával.
Haller László dr. felvétele.

A gerlék tavaszi bűgása megszólaltatja a rab rokonokat is és messziről kedvesen felelgetnek egymásnak.

A varjúk leginkább késő ősszel és télen kénytelenek bejönni a városba és az állatkertbe; itt az ellopkodott falatokból egész télen jól élnek. Ezek már hallgatnak a röpdében élő társaik hívására és a madárház szomszédságában a fák alsó ágaira telepedve, nézegetnek a rács mögé. Rekedt káromással vígasztalják fogoly rokonaikat, aztán tovább repülnek élelmet szerezni.

A madárház mellett, kerek kis ketrecben, egy magányos szarka él. Kedves, szelíd madár, elfogadja a közönségtől az eleséget és meglegedetten csörög és ugrál a röpdében. Hangoskodásával az idén ősszel odacsalt egy vendég szarkát. Ez azóta naponta rászáll a rácsra, megkapaszkodik rajta s amikor társa belülről ugyanezt teszi, élénken csörögve néhány percig elbeszélgetnek.

Kedves jelenet volt a fekete-rigók találkozása. Egy rigó a rács előtti kőpárkányra szállt és odahívta rab rokonát. Nem tudom, miről beszélgethettek, de mind a kettő olyan izgatott lett, hogy fel s alá szaladgáltak a rács mellett kívül s belül, közben folyton csicseregtek. Azután megálltak, a külső madár befelé nyújtotta csőrét, a másik pedig belülről a fejét igyekezett a rács hézagain kidugni. A sikertelen próbálkozások után folytatták a szaladgálást és az izgatott csicseregést. Sokáig tartott a társalgás és csak a fényképezőgép csettenésére röppent el a látogató.

Ki tudja, mit mondtak egymásnak? Talán a szabad madár mesélte el, mit tapasztalt a nagyvilágban, vagy a rab dicsekedett kényelmes, gondtalan életével és mindig bőséges táplálékával. De az is lehet, hogy szerelmesek voltak.

Haller dr.

Cápaifókák. A Rovignoból évenként hozott tengeri-állat-szállítmány számos állatfaja között gyakran cápa-tojások is vannak. Ezek a macskacápa (*Scyllium canicula* L.), vagy a tigriscápa, másnéven párduccápa (*Scyllium stellare* L.) tojásai. A legtöbb cápafaj ivadékát elevenen hozza a világra. A Földközi-tengerben az említett két fajon kívül csak a fekete-szájú-cápa (*Pristiurus*

melanostomus Raf.) tojik tojást, de ez a faj az Adriai-tenger északi részében igen ritka.

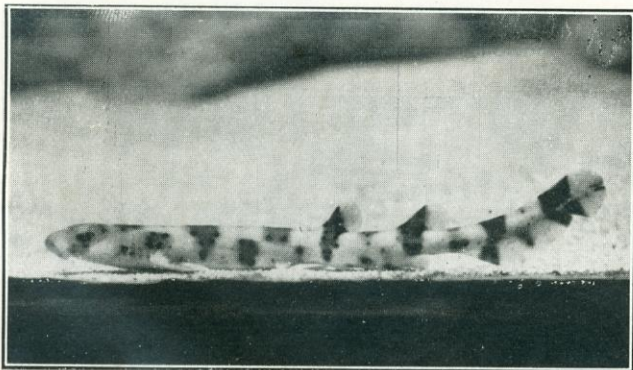
A cápatojásnak hosszúkas négyzögletű, középtájon kiszélesedő, tarisznyához hasonló alakja van. Szarunemű rugalmas héja kissé áttetsző, ezért a fejlődő kis cápa mozgása jól látható benne. A tojás négy sarkán szőlőkacshoz hasonló módon csavarodott hosszú szála van. Az anyaállat tojásait ezekkel a szákkal a tengerben kövekhez, moszatokhoz köti. A tojás nagysága fajok szerint változik. A párduccápáé átlag kilencven milliméter hosszú és harminckett milliméter széles. A macskácapáé ennek alig a fele.

A tojás szíke halványsárga, gömbalakú, ennek tetején van a magzat, ezt a szíkkal vékony, hajlékony cső köti össze. A magzat növekedésével a szík lassan elfogy, végül a kis cápa hasi oldalán a két mellúszója között csak halvány helye marad. Ekkor a kis cápa a tojásból kibújik és néhány óra múltán már táplálékot keres. A tojásban a magzat fejlődése, a víz hőmérséklete szerint, négy-öt hónapig tart.

Az elmúlt években csak macskácapa-tojásokat hoztunk; az idén sikerült három párduccápa-tojást is szereznünk. Ezenfelül hoztunk olyan anyacápaikat is, amelyeknek tojásai még nem értek meg. Állatkerti akváriumunkban aztán érett tojásaikat kitojták. A párduccápa átlag tizenhárom naponként két-két tojást tojik. A tojásokat medencéjükből minden esetben eltávolítottuk és külön gondoztuk. A tengerből hozott három tojással együtt tizenhét tojásunk volt, ezekből november elejéig tizenöt kis cápa kelt ki. Két tojás elromlott. Az apróságok kikelésük napján százhuszonöt milliméter hosszúak. Néhánynapos korukban a harminchármas számú medencébe kerültek, ott látogatóközönségünk is megtekintheti őket. Az újszülöttekkel együtt most huszonöt párduccápank van; közülük néhány példány hét év óta lakója akváriumunknak.

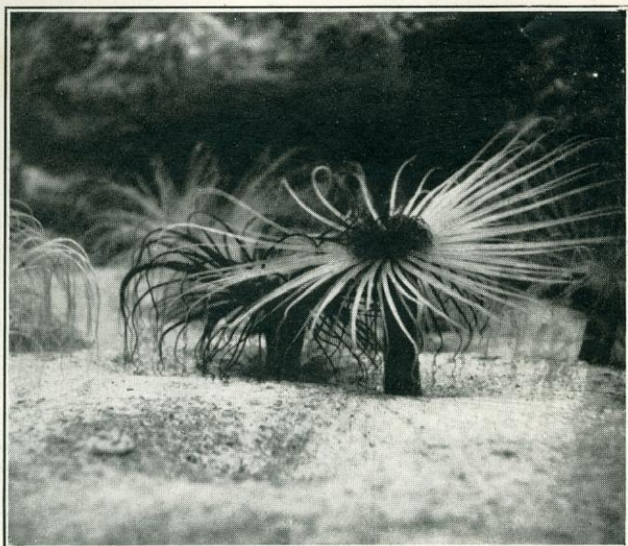
A macska- és párduccápa éjjeli állatok. Az előbbi hatvan centiméternyire, az utóbbi legfeljebb egy méternyire nő meg.

Szombath

Ötnapos párduccápa-fióka az akváriumban.
Szombath László felvétele.

A tengerirózsákat nyilvános akváriumokban a közönség nagy érdeklődéssel nézi. Az avatatlan ember virágnak véli, pedig ezek a csodálatos lények — ahogyan lapunkban már más alkalommal is említettük — apró halakkal, rákokkal, férgekkel táplálkozó állatok. A tengerekben igen sok fajuk él. Közülük egyik-másik alig néhány milliméternyi, de a forróégyövi tengerekben a korallszirtek, zátonyok hasadékaiban százhusz centiméter átmérőjű óriás tengerirózsa-fajok is vannak. A tengerirózsák mérgező családfonalakat termelnek és fogókarjaik

Hengeres-tengerirózsa az állatkerti akváriumban.
Szombath László felvétele.

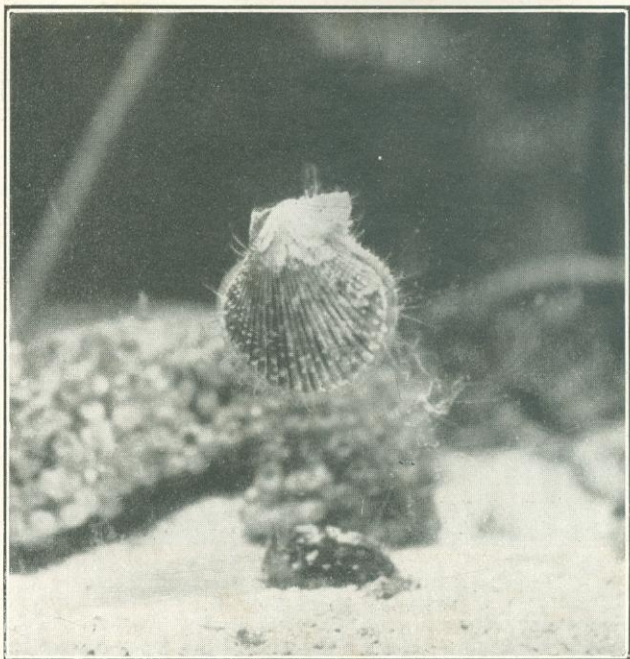
közé került áldozatukat ezzel a méreggel bénítják meg. Az Adriai-tengerben élő tengerirózsák családfonalai — ha ügyetlenül érintjük meg őket — csak viszketéget, súlyosabb esetben helyi bőrgyulladást okoznak.

Az állatkerti akváriumban ezidőszert kilenc tengerirózsa-faj van. Ezek mind az Adriai-tengerből valók. Legnagyobb a tengeri-árvalányhaj (*Anemonia sulcata Penn.*). Kávébarna törzse gyakran tíz centiméter vastag, rózsaszínhegyű fogókaroszorújának pedig harminc centiméternél is nagyobb az átmérője. A tengerirózsák talpkorongjukkal a tengerben szilárd tárgyakhoz tapadnak és helyüket csak ritkán változtatják. Bizonyos faj csak remeterákoktól lakott csigaházakon él.

Igen érdekes a hengeres-tengerirózsa (*Cerianthus membranaceus Spall.*). A tengeri-árvalányhajnál nem kisebb, sőt fogókarjaival nagyobb kört ér át, de sokkal kecsesebb, igen vékony karjainak hegye lefelé görbült, ezért kisebbnek látszik. A többi tengerirózsától abban különbözik, hogy nincsen talpkorongja. Hengeralakú, hajlékony teste gyakran huszonöt centiméter hosszú és alsó vége hegyesedő. A tenger fenekén a finomszemcséjű homokba fúródik és rugalmas, nyálkás anyaggal bélelt lyukakban él. A nyálkát testéből választja ki. Társaságkedvelő. A sekélyebb vizet kedveli, ott néha egy csoportban igen sok van belőle. Napos időben rendszerint a homokba húzódik.

Akváriumunkban a hengeres-tengerirózsák a 28-as számú medencében vannak. Sok fáradsággal, gonddal évekig gyűjtöttük őket. Halászatuk bajos feladat, a kifogott példányok fele megsérül és elpusztul. A hengeres-rózsa homokba fúrt járatai ugyanis gyakran egy méternél is hosszabbak és a halászok élesszélű merítőhálót szúrnak a homokba, hogy a rózsák menekülési útját, a nyálkacsöveket elvágják. Közben természetesen sok rózsát is kettészelnek. Az említett medence alapterülete alig háromnegyed négyzetméter. Ezen a kis helyen finom gradói homokban ötvennél több hengeres-rózsa pompázik. Köztük nyolcéves példányok is vannak. Színük rendkívül változatos; alig akad két teljesen egyező példány. Legszebbek, de elég ritkák is, a sötétlilák. Képiünkön egy tisztafehérkarú, középen lila példányt mutatunk be. Ez a színváltozat még az egyszínű lilánál is ritkább.

Szombath

Sűrűnbordázott-kagyló az akvárium üvegfalán.
Szombath László felvétele.

A **zarándokkagylók** a fésűkagylók családjának legismertebb tagjai. A Jákób-zarándokkagyló üres héjából hamutálcát, emléktárgyakat készítenek, sőt az Északi-tengerben élő nagyobb zarándokkagyló héját a vendéglőkben tányérnak használják. Ennek a kagylónak a héja »Ragout-Schale« néven Hamburgban százezerrel kerül piacra.

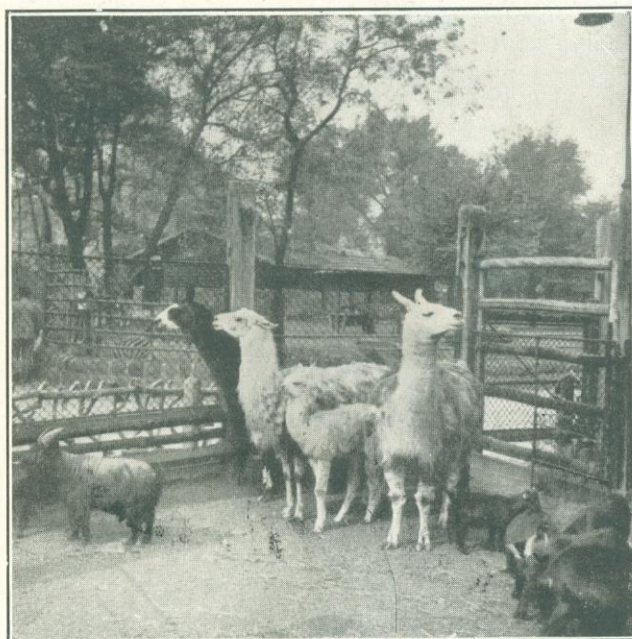
A földközítengeri zarándokkagylók között a Jákób-kagyló a legnagyobb. Átmérője néha tizenkét centiméternél is nagyobb. Héja szabályos alakú és legyezőszerűen bordázott. A bordák szögletesek, összecsukott helyzetben a felső és alsó héj bordáinak vége pontosan egymásba illik. Két héja közül az egyik domború, a másik lapos. A tenger fenekén lapos oldalával fölfelé fordulva fekszik. Nyitott helyzetben a két héj mentén sok vékony tapogatószála, ezek tövében pedig egy-egy sor zöldesen fénylő szeme van. Amikor helyét változtatni akarja vagy veszély fenyegeti, hirtelen felszökik, a vízben jobbra-balra cikázik és előbbi helyétől távolabb megint a víz fenekére süllyed. Ezt a szökdecselést oly módon végzi, hogy két héját felváltva hirtelen összecukja és kinyitja. Gyorsan összecukódó héja közül a víz nagy erővel áramlik ki és ez az erő a kagylót fölfelé löki.

Akváriumokba a zarándokkagylóknak! többnyire csak három faja kerül. Egyik az említett Jákób-kagyló (*Pecten jacobaeus* L.). A másik két faj sokkal kisebb és mind a két héjuk egyenlő domború. Szökdecselni ezek is jól tudnak, de nem a víz fenekén fekszenek, hanem vékony tapadó szálacskák segítségével rendszerint kövekre vagy az akvárium üvegfalára telepednek. A kettő közül a sűrűnbordázott-kagyló (*Pecten varius* L.) legfeljebb öt centiméternyire nő meg. Színe sötétlila vagy sötétbarna, gyakran csinosan márványozott. Két héján igen sok keskeny borda van. Néha különbözőszínű szívacsok borítják. Még kisebb a szélesbordájú-kagyló (*Pecten glaber* L.). Ennek csupán öt-kilenc széles lapos bordája van. Színe sárgásfehér, esetleg rózsaszínű, márványozott. Fogságban a sűrűnbordázott faj a legtartósabb.

A zarándokkagylók közeli rokona a lázárkagyló (*Spondylus gaederopus* L.). Egyik héja — akár a Jákób-kagylóé — mélyebb, de úszni nem tud, mert domborúbb héjával szilárdan a sziklához nő. Felső lapos fedője piros. Mind a két héján nagy tüskék vannak, ezek között a különböző apró tengeriállatok és moszatok egész serege tanyázik. Akváriumunkban egy példány van belőle.

Szombath

Lámáinkról. Állatkertünk lámáinak száma az évek folyamán öröndetesen megnövekedett. Két hím és két nőtény lámánk van. Szaporodásuk bizonyítja, hogy állataink jól érzik magukat és alkalmazkodtak viszonyainkhoz. Érdekes alakú állatok, törzsük hosszú, hasábalakú, amelyből csaknem derékszögben nyúlik ki a meglehetősen hosszú nyak. Testnagyságukhoz viszonyítva a fejük aránylag kicsiny. A hegyes, felálló fülek közepes-nagyságúak. Feltűnő a nagy élénktekintetű szem. Az állatok nagyságát a testet sűrűn borító bunda még növeli, amely különösen a hátán úgy rendeződik, hogy az széles, lapos, szinte asztallapszerűvé válik. Jellegzetes nyak- és fejtartásukban, továbbá mozgásukban annyi méltóságteljes büszkeség van, hogy minden szemlélőnek feltűnik. Ami a felnőtt állatnál büszkeségnek látszik, az a fiatal egy-kéthónapos lámán groteszk kecsesség és báj. Igen kíváncsi természetű állat, minden érdeklí és mindent iparkodik közelről megnézni. Szelíd és jóindulatú, csak hirtelen haragú. Haragja azonban nem olyan veszedelmes, mert ha támad, mint minden tevéféle, előre elárulja magát azzal, hogy füleit hátrahúzza és úgy közeledik az ellenség felé. Haragjában leginkább köpköd és csak ritkán rúg, vagy harap. Hazája Peru, Bolívia, tenyésztésével főleg az indiánok foglalkoznak. Hasznos állat, főleg a gyapjával hasznosít. A hímeket teherhordásra is használják. Éppen ezért ezeket nem nyírják, mivel a terhet egyszerűen csak a hátukra kötik minden nyereg és takaró nélkül és így csupán a vastag bunda védi meg hátukat a teher okozta feltöréstől. Nagy terhet nem tudnak elvinni, körülbelül 50–60 kg az a súly, amelyet egy állat kényelmesen elvisz. Egyetlen hibája a makacssága, azonban az indián nagy állatszeretete

Az állatkerti lámák és törpe-kecskék. Szabó Ferenc dr. felvétele.

és végtelen türelme ezt a rossz tulajdonságát is legyőzi annyira, hogy az állatok pásztoraik futtyjelére vagy hívó szavára azonnal engedelmessé válnak és a szétszórtan leteleződő nyáj pillanatok alatt őrzője köré gyülekezik. Igénytelen állatok, majdnem minden állatkertben megtaláljuk őket. A nagy meleget nehezen tűrik. Hazájukban is a hegyesebb vidéket választják tartózkodási helyüknek. Párzás alkalmával a hímek erősen verekednek. Terhességi idejük 11—13 hónap. Az újszülött láma annyira tehetetlen, hogy sokszor napokig támogatni kell a szopásnál, míg végre lábra kap. Állatkertünkben a fekete kameruni törpe-kecskével tartjuk őket együtt. Igen jól megférnek egymás mellett és legfeljebb az olykor-olykor szemtelenkedő bakokkal gyűlik meg a bajuk, azonban egy-két erősebb figyelmeztetés csakhamar rendre inti az okvetetlenkedőt és ismét teljes az egyetértés. Közönségünk szeretettel foglalkozik velük, mert egész nap a rács mellett kéregetnek és iparkodnak a közönségtől egy-egy jó falatot megszerezni.

Szabó Ferenc dr.

»Grica«. Október derekán Csíkszereda katonai parancsnoka arról értesített bennünket, hogy: »A volt helybeli görögkatolikus román papnak körülbelül két-mázsás szelíd vaddisznója van. A »Grica« névre hallgató koca annyira szelíd, hogy kutyamódra követte gazdáját a városban. Parancsszóra engedelmessé vált; ahol gazdája rászólt, ott leült vagy lefeküdt. A pap elköltözése után a koca gazdátlan maradt; felajánlom Budapest székesfőváros állatkertjének. Kérem intézkedésüket elszállítására.« Ugyanakkor a csíkszeredai tisztiorvos — lapunk régi előfizetője — is felhívta figyelmünket a koca ügyére és tanácsolta, hogy mielőbb elhozzassuk az állatkertbe, mert igen szép példány.

A kedves figyelmet, az ajándékozás szándékát örömmel fogadtuk már csak azért is, mert a Bakonyból származó vaddisznóállományunk vérfrissítésére az elmúlt tíz évben csak egy alkalommal kaptunk — Sopron megyéből — egy kocát. Levélváltásunk eredményeképpen a koca október 26-án erős szállítóládában gyorsárúként indult hazájából útnak. Az ezidőszerint igen körülményes utazás Besztercén és Szászrégenen át négy napig tartott. »Grica« november 1-én mégis egészségesen, látszólag vidáman érkezett Budapestre. Hogy útközben táplálkozott-e, hogy akadt-e olyan jószívű vasutas, aki etette, azt nem tudhatjuk. Új helyén sem egyedül, sem az állatkerti »bennszülött« vadkan társaságában nem volt hajlandó enni. Hiába kínáltuk vaddisznónak való sokféle jó táplálékkal, csökönyösen koplalt. Aggódtunk, hogy éhen pusztul. Megírtuk a dolgot Csíkszeredára és megkérdeztük, ugyan miféle eleséghez szoktatták ott. A postafordultával kapott válasz szerint régi gazdája főképpen tejfel, »kifli«-vel és almával etette. Megkíséreltük élelmezésének ezt a költséges módját is, de nem sikerült; tőlünk még efféle csemegét sem fogadott el.

»Grica« két hétig koplalt. Ez alatt az idő alatt csak egy esetben evett meg egy darab kenyeret. Erdélyből származó egyik ápolónknak az az ötlete támadt, hogy románul szólítja meg. A kísérlet sikerült, a koca bizalmasan hozzájött és elfogadta tőle a kenyeret. De ennek a fortélynak is csak egyszer volt foganata.

»Grica«. Szabó Ferenc dr. felvétele.

Két hét múltán »Grica« megúnta a koplalást — talán mert honvágya elmúlt és megbarátkozott új környezetével — rendszeren táplálkozni kezdett, s mivel lakótársával, a hatalmas vadkannal jóbarátságban van, reméljük, hogy tavasszal néhány malaccal gyarapítja az állatkert vaddisznóállományát.

Nadler H.

Az Állatkert ajándékozóit. 1940 augusztus, szeptember, október és november havában a következő ajándékok érkeztek az állatkertbe: Horváth Ernőtől egy kaktusz; dr. Simonyi-Semadam Sándortól és Renner Gézától egy-egy Phoenix-pálma; Kemenes Jánostól egy szobafenyő; Winkler Erzsébettől, Friczka Kolostól és Miklóstól, Goumoens bárónétól, dr. Mészáros Lászlótól és Popert Jánostól egy-egy sündisznó; Hoffer Kálmántól egy pele; Jáger András-tól egy tengerimalac; Szabó Gáspártól és dr. Prág Jenőtől egy-egy vörösróka; Csányi Zoltántól, Bánsági Károlytól, dr. Décsi Tihamértől és dr. Piskó Zsigmondtól egy-egy mokus; Isaák Lászlótól két mokus; özv. Eisele Tibornétól egy komondor; Tóth Györgytől egy puli; Csíkszereda katonai parancsnokságától egy vaddisznó; báró Berg Tibornétól egy hátasló; Péter Imrétől egy gyurgyalg; Rónay Edétől egy egerészölyv; Lendvay Jenőtől két vörösvércse; Mikusovszky Bélánétól egy amazonpapagáj; Fridelky Kálmántól egy szajkó; özv. dr. Kümmerle Bélánétól egy vándorsólyom; Fazekas Máriától és Mezőffy Magdolnától egy-egy pocgém; Simkovics Károlytól egy kék-hullámospapagáj; Szőnyi Rezsőtől egy zöld-hullámospapagáj; Drechsler Máriától egy zöldike; Mikes Miklóstól egy tőkésréce; Fekete Lászlónétól egy zöldlábú-vizicsibe; Balácsi Preczner Sándortól egy feketeterítő; Térey Róbertől, Szenes Jenőtől, Palkó Józseftől és Tömösváry I.-től egy-egy fehérgólya; Lusztig Simonnetől három kanári; dr. Andrassy Ernőtől egy jégmadár; a M. kir. Madártani

*Intézettől egy aranymálkó, egy csóka és egy vörös-
vércse ; özv. Bolyay Endrénétől egy kacagógerle ; Berky
Imrétől egy kuvik ; Pálinkás Annától egy fűrj ; Tarródi
Dezsőtől egy sarkibúvár ; dr. Windauer Antaltól két
gerlekeresztezés ; Fekete Miklóstól, Csaba Jánosnétól,
Kövér Imrétől, Ertler Józseftől, Pál Alberttől és Tivadartól,
Genát Jánostól, Marton Józseftől, Deli Ernőtől, gróf Nyáry
Józseftől és Sári Máriától egy-egy mocsáríteknős ;
Ladányi Józseftől és Árkay Ferencnétől két-két mocsári-
teknős ; Péch Istvántól egy görögteknős ; Hramitzky
Károlytól egy törékenygyík és Báró Vay Aditól két
szalamandra.*

Az 1940 augusztus, szeptember, október és november
hónapokban beérkezett ajándékokat ezúton is hálásan
köszöni az Állat- és Növénykert igazgatósága.

AZ IFJÚSÁGNAK

MESE A KIS JÉZUS SZAMARÁRÓL.

Írta : Reményi Józsefné.

Az én kis falumban réges-régóta az a szokás járja, hogy karácsony éjjelén mindenki a szamarháton lovagoló kis Jézus jövetelét várja. Mielőtt a ház minden lakója elmegy az éjféli misére, a hófehér terített asztalra teszik az ünnepi kalácsot, melléje a kést, hogy a kis Jézus megszegje és egyék egy falatot belőle. Az asztal alá pedig szénát szórnak és azt tartják, ha a Jézuska szamara evett belőle, bőséges lesz a falu szénatermése.

Egyszer karácsonykor — egész kis gyerek voltam még akkor — ágyban feküdtem, nagyon beteg voltam, láztól égett az arcom.

Édesanyám jött-ment, az ünnepre készült ; egy kis fenyőfát állított a szoba sarkába, hogy a karácsonyi angyalka mindenféle jóval tele agathassa. De amikor alája a Jézuska szamarának egy halom illatos szénát szórt és a kalácsot az asztalra tette, remegve megszólaltam : — Édesanyám, mi lesz, ha a Jézuska nem jön el hozzánk? Hiszen azt mondják, csak olyan házba tér be, ahol senki sincs otthon, mert mindenki elment az éjféli misére. Én meg nem mehetek, ágyban kell feküdni, akárhogyan kértem a doktor bácsit, nem enged felkelni.

Édesanyám megsímogatta égő arcomat : — Már hogyne jönne el hozzánk a kis Jézus, hiszen minden beteg gyermeket meglátogat! Csak jó legyél, amíg odaleszek! Mondd el az esti imát, húnyd be a szemedet és aludjál. Az ajtót nem zárom be kulcsra, nyitva hagyom, hogy a kis Jézus könnyebben megtaláljon.

Édesanyám még egyszer megcsókolt és elment, mert már szóltak a harangok, a templomba hívtak mindenkit, kicsit és nagyot, szegényt és gazdagot. Én is összetettem két kezemet, lehúnytam szememet és elmondtam sorjában minden imádságot, amelyet tudtam.

A szobában piros mécses égett és a falióra lassan elütötte az éjfélét. Ekkor halkán kinyílt

az ajtó és a kis Jézus lépett a szobába. Utána jött két angyalka és közöttük lépegetett a Jézuska szamara.

Amikor a szamarat megláttam, nagyot dobbant a szívem ; nem kell nekem a világon semmi, sem csákó, puska, vonat, autó, nem kell katona, ha enyém lehetne a kis Jézus szamara! Ha én is lovagolhatnék rajta, kis kordé elé foghatnám, mint a gyerekek odaát, a kastélyban!

Amíg az angyalkák a fenyőfát arannyal, ezüsttel díszítették, a szamarát vígan eszegette a neki szánt szénát.

A kis Jézus pedig az asztalhoz lépett, megáldotta a kalácsot, végét levágta, evett egy falatot, a többi nekem adta, s amikor hűvös kezével megsímogattam, nem fájt már semmi, lázam elmúlt, Jézuska meggyógyított.

Amikor felébredtem, szobánk tele volt fénnel ; a csillogó, ragyogó karácsonyfán égtek a gyertyák.

Hogy nem volt lázalom, hanem csodálatos valóság, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy azt a darab kalácsot, amelyet a kis Jézustól kaptam, még kezemben szorongattam. És csodácsolódója, a szobában volt a kis Jézus szamara!

— Édesanyám, nézze csak, a Jézuska itt felejtette szamarát! Mi lesz most vele, hogy megy innen tovább?

Anyám mosolyogva megnyugtató : — Hátha neked szánta, hátha neked adta? Ha meggyógyultál, kis kocsit húzzon és lovagolhass rajta...

Igy lett a kis Jézus szamara az enyém.

Amikor a falun végigmentem vele, mindenki megállt, hogy hozzá érhessen, megsímogathassa. Nevet sohasem kapott, pedig évekig volt a falunkban, de mindenki csak »a kis Jézus szamarakájá«-nak mondta, így beszélt róla.

Öt évig volt nálunk, aztán a Jézuska visszavette és a molnárék nagybeteg Jánoskájának adta.

Ahány gyerek csak volt a faluban, mind beteg szeretett volna lenni éppen karácsonykor, hogy megkaphassa a kis Jézus szamarát. Jánoska után a takácsék Kálmánkája lett a gazdája. S amikor a falu legszegényebb gyerekének került birtokába, mindenki azon versengett, hogy a szamarat ellássa zabbal, szénával. Így lett a kis Dani a falu legboldogabb lakója, pedig nagyon beteg volt, szegény meg sem gyógyult soha.

Amikor meghalt, eltűnt a szamarát is. Azt mondták, magával vitte, fel a mennybe, hogy visszadhassa a kis Jézusnak a szamarát, amelyet nekünk egyszer régen, akkor karácsonykor, itt-hagyott.

De a faluban még ma is sokan emlegetik ; sokan emlékeznek a kis Jézus kedves, szelíd szamarára.

**Kéziratokat nem őrünk meg
és nem adunk vissza.**

